

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Pojetí přírody Františka z Assisi

Rut Junová

Katedra religionistiky
Vedoucí práce doc. Pavel Hošek, Th. D.
Teologie (B6141)
Evangelická teologie
Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Pojetí přírody Františka z Assisi napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 18.12.2015

Rut Junová

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá pojetím přírody Františka z Assisi. Práce je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola obecně pojednává o františkánských spisech týkajících se přírody a rozebírá jejich úskalí, následně seznamuje se základními událostmi Františkova života. Druhá kapitola je obsáhlejší a již se soustředí na pojetí přírody v konkrétních františkánských spisech. Ty se dělí na Spisy o Františkovi a Františkovy spisy. Do první skupiny patří tři životopisy (*Vita prima*, *Vita secunda*, *Legenda Maior*) a jedna sbírka legend o Františkovi (*Kvítky*). Druhá skupina zahrnuje Františkovy listy, řeholi, modlitby a chvály, mezi kterými vyniká *Chvalozpěv stvoření*. Pomocí rozboru jednotlivých spisů se zřetelem na historický kontext a jejich vzájemným porovnáváním v práci postupně krystalizují jednotlivé Františkovy náhledy na přírodu, z nichž nejvýraznějším náhledem na ni je náhled pozitivní jako na dobré Boží stvoření.

Klíčová slova

František z Assisi, příroda, dobré Boží stvoření, Chvalozpěv stvoření, *Vita prima*, *Vita secunda*, *Legenda Maior*, *Kvítky*

Summary

This bachelor's thesis deals with the concept of nature by Francis of Assisi. This work is divided into two chapters. The first one discusses the franciscan writings dealing with the nature in general, it analyses its rigours, afterwards introduces the key events of Francis' life. The second chapter is more komplex and focuses on the concept of nature in concrete franciscan

writings. They are recognized as The Writings about St. Francis and The Writings of St. Francis. The first group consists of three biographies (*Vita prima*, *Vita secunda*, *Legenda Maior*) and one collection of legends about Francis (*Little flowers*). The second group includes Francis' letters, monastic rule, prayers and praises, among which *Canticle of the Creatures* stands out. The analyses of particular writings focused on their historical context and the comparison of writings crystallize the particular perspectives of Francis's concept of nature, especially the most outstanding view of nature as God's good creation.

Keywords

Francis of Assisi, God's good creation, Canticle of the Creatures, Vita prima, Vita secunda, Legenda Maior, Little flowers

Poděkování

Mé poděkování patří doc. Pavlu Hoškovi, Th. D. za milé vedení práce.

Obsah

Úvod.....	10
1. Františkánské prameny.....	12
1.1 Františkovy spisy.....	12
1.2 Spisy o Františkovi.....	13
1.3 Problematika historicity pramenů.....	14
1.4 Život svatého Františka.....	15
2. Pojetí přírody Františka z Assisi.....	22
2.1 Pojem příroda ve Františkových spisech.....	22
2.2 Historické pozadí Františkova pojetí přírody.....	22
2.3 Pojetí přírody ve františkánských spisech.....	25
2.4 Pojetí přírody ve Františkových spisech.....	47
Závěr.....	58
Seznam literatury.....	60
Přílohy.....	62

Úvod

Příroda, svět, který nás obklopuje a člověk je do něj vsazen, není rostlinou ani zvířetem, ani skálou, ani oblakem, přesto však ke světu patří, vztahuje se k němu a snaží se jej pochopit.

Svatý František je jedním z nejvýznamnějších světců, který si díky svému láskyplnému přístupu k životu získal náklonnost mnohých. Dnešní zobrazování svatého Františka na zelené louce mezi zvířátky (obklopují ho ovečky a srnky, vlk mu sedí u jeho nohou, na klíně má králíčka, v ruce mu sedí ptáček...) působí poněkud naivně, ale poukazuje na významný rozměr světcova života. V obecném povědomí setrvává představa Františka jako milovníka přírody, citlivého muže, s láskyplným vztahem nejen ke všem němým tvorům, ale i k rostlinám a přírodním živlům.

Františkův vřelý vztah k přírodě je čitelný pro všechny, avšak o prameni, ze kterého vyvěrá, se už tolik nemluví. Zůstává spíše romantické vykreslení muže, který se dokáže dobře „nacítit“ na přírodu. Takto sekularizovanému světci však byla vzata půda pod nohama. František je významnou osobností dějin křesťanství, chceme-li tedy mluvit o jeho vztahu k přírodě, nelze mu jeho živnou půdu, křesťanskou víru, odebrat.

Tato práce zpracovává jednotlivé františkánské prameny týkající se přírody, z nichž postupně krystalizují Františkovy náhledy na ni. Františkánské prameny obsahují texty dvojího typu, Františkovy spisy a spisy o Františkovi. První typ je z hlediska výpovědní hodnoty cennější, avšak není příliš rozsáhlý. Druhý typ se drží více tradice, skrz kterou nepříliš prosvítají některé inovativní Františkovy náhledy na přírodu, přesto svým širším záběrem podává detailnější obraz Františkova tradičního pojetí přírody.

Františkův absolutně pozitivní přístup ke stvoření je mnohdy vykládán panteisticky jako přítomnost Boha ve všem. Přesto vede spíše k opačné tendenci, kterou lze vyjádřit heslem: společně se vším stvořením k Bohu.

1. Františkánské prameny

1.1 Františkovy spisy

Příkladný život svatého Františka jako muže vytrvale činorodého, který po celý svůj život neustal v práci pro druhé oslavuje tak Boha, se svou velikostí dotkl života mnohých jiných, kteří pak o něm zanechali písemné zprávy. Samotný vztah Františka k písmu a vzdělání byl však zdrženlivý.¹ František uměl číst i psát, zachovaly se však pouze jeho dva autografy.² Většinu svého díla František diktoval bratřím, kteří byli v psaní a latinské gramatice zběhlejší.³

Františkovy závazné spisy tzv. „oficiální“ lze podle formy rozdělit na řehole⁴, listy⁵, modlitby a chvály⁶. Z toho nejpočetnější skupinou, ve které se nachází nejvíce vazeb na přírodní skutečnosti jsou modlitby a chvály (*Pozdravení ctností, Povzbuzení k chválám Božím, Chvály ke svaté hodině, Parafráze na Otčenáš, Oficium o utrpení Páně a Chvalozpěv stvoření*), dále listy (*List věřícím, List celému řádu*), pouze zmínka je v jedné z řeholí (*Nepotvrzená řehole*).

1 LE GOFF, Svatý František, 34

2 ŠTIVAR, František z Assisi, 16, *Požehnání bratru Lvovi, List bratru Lvovi*

3 ŠTIVAR, František z Assisi, 17

4 ŠTIVAR, František z Assisi, 20, *Způsob života pro sv. Kláru a její sestry, Řehole pro poustevny, Nepotvrzená řehole, Řehole, Poslední vůle pro sv. Kláru a její sestry, Závěť svatého Františka*

5 ŠTIVAR, František z Assisi, 64-65, *List klerikům, List vládcům lidu, První list kustodům, Druhý list kustodům, Slova života spásy, List celému řádu, List bratru Lvovi, List sv. Antonínovi, Píseň k povzbuzením. Kláry a jejích sester*

6 ŠTIVAR, František z Assisi, 111-144, *Modlitba před křížem, Parafráze na Otčenáš, Pozdravení ctností, Pozdravení blahoslavené Panny Marie, Povzbuzení k chválám božím, Oficium o utrpení Páně, Chvály ke každé hodině, Lístek bratru Lvovi, Chvály Boha nejvyššího, Požehnání bratru Lvovi, Píseň bratra Slunce*

1.2 Spisy o Františkovi

V této kapitole jsou uvedeny pouze spisy, které patří do františkánských pramenů a nějakým způsobem se vztahující k přírodě. Po formální stránce se jedná převážně o životopisy a legendy.

*První životopis svatého Františka*⁷(*Vita prima*) a *Druhý životopis svatého Františka* (*Vita secunda*) jsou dílem Tomáše z Celana. *Druhý životopis* byl sepsán jako doplňující životopis k *Prvnímu životopisu* údajně rozšířený o zaslané vzpomínky na svatého Františka třech jeho řádových bratří (bratra Rufina, Angeluse a Lva).⁸ Třetím Celanovým dílem je traktát *Kniha o divcích* popisující Františkovy posmrtné zázraky.⁹ Životopisy i traktát jsou sepsány vytříbeným stylem jak po stránce stylistické, tak literární. Inspirací Celanovy se staly klasické hagiografy. *Vita prima* (1228) je prvním oficiálním životopisem sv. Františka.¹⁰

Na dlouhou dobu jediným oficiálním životopisem se však stala *Legenda Maior* sepsána sv. Bonaventurou. Tato *Legenda* byla roku 1260 vyhlášenou za jedinou správnou Františkovu biografii.¹¹

Autorství *Legendy tří druhů* (*Legenda Trium Sociorum*) je připisováno podle tradice bratru Lvovi, Rufinovi a Angelovi.¹² Velkou část této legendy pak tvoří *Zrcadlo dokonalosti* (*Speculum Perfectionis*), které je připisováno pouze

7 ŠTIVAR, Legendy, 52

8 LE GOFF, Svatý František, 41

9 LE GOFF, Svatý František, 42

10 LE GOFF, Svatý František, 41

11 Bonaventura stanul roku 1257 v čele Řádu jako jeho „sjednotitel“. Uvnitř řádu v té době panovaly rozepře mezi tzv. spirituály (radikálně dodržující život v chudobě...) a tzv. konventuály (umírněnějšími, více se podřizujícími diktátu papeže). LE GOFF, Svatý František, 37-39

12 Františkánské prameny, 489

bratru Lvu.¹³ Problematické však je, že vznik obou textů je datován až do doby po jeho smrti, tedy texty obsahují jen něco málo z původních textů bratra Lva.¹⁴

Dalším významnými texty řadící se mezi legendy jsou: *Kvítky svatého Františka (I Fioretti di San Francesco)*, soubor staroitalských textů sepsaných ke konci 14. století¹⁵ a *Legenda Perugijská (Legenda Perugina)* kompilát sepsaný mezi 13. a 14. století¹⁶.

1.3 Problematika historicity pramenů

Hledání Františkova pojetí přírody, souvisí s hledáním skutečného Františka vůbec. Je jasné, že skutečný František jako žijící člověk je nedostupný. Žádný svůj životopis po sobě František nezanechal. Přesto je pro následující práci důležité si utříbit, které prameny jsou více vypovídající o samotném Františkovi, a které méně.

Z tohoto pohledu jsou nepopíratelně nejcennějšími prameny Františkovi oficiální spisy. Dalšími prameny jsou životopisy a legendy, o jejichž validitě je potřeba pojednat jednotlivě.

Nejhodnověrnější obraz Františkova života by měl z hlediska stáří podávat jeho první oficiální životopis *Vita prima* od Tomáše z Celana sepsaný v letech 1228-1230 dva roky po světcově smrti. Životopis byl sepsán na zakázku papeže Řehoře IX., který byl velkým podporovatelem františkánského hnutí.¹⁷ Tomáš z Celana byl Františkovým současníkem, a tak za prameny, ze kterých životopisec čerpal, jsou považována přímá světцова slova, svědectví o něm a světцова *Závět'*.¹⁸ Životopis je vysoce uznávaným dílem vzdělance své doby. Přesto právě dobovost zapříčinila

13 Františkánské prameny, 553

14 LE GOFF, Svatý František, 43

15 SHORT, Chudoba, 126

16 Františkánské prameny, 523

17 ŠTIVAR, Legendy, 53

18 Ibidem

jisté zastření příběhu Františka jako obyčejného člověka s neobyčejným příběhem, příběhem Františka jako neobyčejného světce. Je zřejmé a nijak překvapující, že Tomáš z Celana zná a zachovává tradiční hagiografické prvky křesťanské literatury.¹⁹ Se stejným problémem se pak potýkáme i u *Legendy Maior* od Bonaventury.

Po dvou dobře vystavěných dílech kvalitních autorů jsou zde díla, která jsou převážně kompiláty s neznámým autorstvím. Mezi nimi nejvíce vynikají *Legenda Perugijská* a *Kvítky*, které dnes znovu z hlediska historicity získávají na validitě. Zdá se, že mají blíže k autentickým pramenům, než se předpokládalo.²⁰ Většina legend nenavazuje na Celanův životopis, např. *Legenda Perugijská* je dílem, ze kterého *Vita secunda* čerpá. Podle současného výzkumu se ukazuje, že základem pro *Legendu* jsou ztracené spisy bratra Lva. Ten patřil do okruhu Františkových nejbližších a pravděpodobně ve svých spisech předestírá světcovy názory. *Kvítky* pak přímo vycházejí z *Legendy*.²¹

Úskalí životopisů je v jejich dobové zatíženosti, která je však rozšifrovatelnou, díky známému autorství. Naproti tomu největším úskalím legend je anonymita autorství, přesto díky této neurčitelnosti všech zdrojů v sobě legendy skrývají byť nesourodě, přesto více o autentickém Františku než životopisy.

1.4 Život svatého Františka

Tento základní přehled slouží jako seznámení se s hlavními událostmi Františkova života a jeho životními postoji. Uvádí se v něm všeobecně uznávané skutečnosti z Františkova života jako světce²², které jsou převážně

19 ŠTIVAR, *Legendy*, 55

20 LE GOFF, *Svatý František*, 43

21 SORRELL, *St. Francis*, 235-236

22 POSPÍŠILOVÁ, *Život sv. Františka*

převzaty z Františkových nejslavnějších životopisů (*Vita prima, Legenda Maior*). Celková stavba popisu světcova života je převzata od francouzského historika Jacqua Le Goffa z díla *Svatý František z Assisi*²³.

Svatý František vlastním jménem Francesco Bernardone se narodil roku 1181 v italském městečku Assisi do rodiny kupce se sukrem. Jeho otec vedl své obchody ve Francii, a právě z jisté náklonnosti k této zemi bývá odvozováno na svou dobu neobvyklé světcovo křestní jméno Francesco.²⁴

Díky postavení měšťanské rodiny, byl František dobře zaopatřen, a tak si mohl užívat bezstarostného života mládí plného pitek, společenských zábav a zahálky. Nebyl šlechticem, a přesto se snažil stejně jako ti z majetnějších poměrů, rytířský způsob života napodobovat.²⁵

V té době probíhala válka mezi Assisi a Perugií, dvěma sousedními městy, jednalo se o válku mezi měšťany a šlechtici.²⁶ V městě Assisi totiž proběhlo roku 1200 měšťanské povstání, které vyhnalo z města jak císařské vojsko tak šlechtice. Ti šlechtici, kteří nebyli v bojích zabiti, se pak uchýlili do Perugie.²⁷

František, aby dostal svým rytířským ideálům, se také bojů účastnil. Tak se po jedné z bitev stal zajatcem a následně vězněm.²⁸ Ve vězení onemocněl a nemoc jej neopustila ani po návratu do Assisi. V tu dobu začal více uvažovat o smyslu života.²⁹

Hned po uzdravení se vydal s jedním z assiských šlechticů bojovat do Apulie. Před cestou měl vizi o svém domě plném vojáků a výzbroje.³⁰ Toto

23 LE GOFF, Svatý František,

24 LE GOFF, Svatý František, 43

25 LE GOFF, Svatý František, 44-45

26 ŠTIVAR, František z Assisi, 19

27 LE GOFF, Svatý František, 45

28 ŠTIVAR, František z Assisi, 19

29 POSPÍŠILOVÁ, Život sv. Františka

30 ŠTIVAR, Legendy, 68

vidění si František vyložil jako svůj úspěch v bitvě a s vidinou vítězství se vydal do Apulie.³¹ Nikdy však do ní nedojel. Na cestě ho zastavilo další vidění, ve kterém mu bylo vyloženo vidění první. „Vrať se do své země, neboť vidění, kterého se ti dostalo, znamená duchovní působení. Vyplní se na tobě ne lidskou činností, ale Božím řízením.“³²

František radostně uposlechl a po návratu domů k údivu všech ostatních začal přebývat v jeskyni. Celý den zde zůstával na modlitbách a dovolával se Božího milosrdenství, aby mu Pán ukázal, jak má plnit jeho vůli. Nakonec se mu dostalo poselství o nevěstě a nebeském království. Jeho vyvolenou se tak stala zbožnost a jeho pokladem království nebeské.³³

Když pak v zchátralém kostele sv. Damiana uviděl František kněze, jak se kostel snaží opravit, rozhodl se jednat. Prodal otcovo sukno a utržené peníze daroval knězi. Otec pro synovo chování neměl pochopení. Františka doma věznil s nadějí, že přijde k rozumu. František však byl již pevně přesvědčený o svém poslání a jen co se mu podařilo dostat na svobodu, vyhledal místního biskupa a na znamení rozchodu s dřívějším životem se před ním vysvlékl. Tímto činem se František oficiálně odevzdal Bohu a církvi.³⁴

František začal na obnově kostela sv. Damiana pracovat, stal se z něj obyčejný zedník. Manuální práce byla nedílnou součástí Františkova života. František však nezůstal jen u jednoho kostela, ale postupně začal opravovat i kostely okolní. Rekonstrukce kostelů měly být předznamenáním pro Františkovu rekonstrukci církve. Při jedné z oprav kapličky Panny Marie Andělské (na místě zvaném Porciunkula) uslyšel slova z Matoušova evangelia, která trvale nasměrovala Františkův život. Stalo se tomu tak dne 24. února 1208.³⁵

31 ŠTIVAR, František z Assisi, 69

32 Františkánské prameny, 349

33 ŠTIVAR, Legendy, 70

34 LE GOFF, Svatý František, 49

35 LE GOFF, Svatý František, 50

„Když mu to [kněz] po pořádku vysvětloval a když svatý František slyšel, že Kristovi učedníci neměli mít ani zlato, ani stříbro nebo peníze, že si na cestu neměli brát ani brašnu, ani měšec, ani chléb, ani hůl, že neměli mít ani obuv, ani dvoje šaty, ale že měli hlásat Boží království a pokání, hned se zaradoval v Duchu Božím a řekl: ‚To je to, co chci, to je to, co hledám, toto všechno chci z celého srdce dělat.‘“³⁶

Tak začal František žít životem chudého putujícího kazatele a hlásat zvěst smíření, pokoje a dobra.³⁷ Vzápětí mu Pán poslal první bratry a František poznal, že nemá žít sám, ale ve společenství.³⁸ František nezůstával jen v okolí Assisi (v Umbrii), ale kázal po celé Itálii, od Říma po Veronu. Na misiích se posléze začali vydávat i bratři, jejich přijetí nebylo vždy kladné, často byli považováni za pomatence, přesto se však hlouček kolem Františka pomalu rozrůstal.³⁹

Nebezpečí spojené s misí a nesouhlas assiského biskupa s působením Františka a jeho bratří byly pravděpodobně hlavními důvody, proč se František rozhodl vydat k papeži Inocenci III. pro povolení svého malého společenství do Říma.⁴⁰

Františkovy podmínky pro život společenství s ideály absolutní chudoby a kazatelskou činností působily na papeže velice radikálně. Inocenc III. však nakonec hnutí s jeho programem („řeholí“) ústně schválil. Podle legendy ji měl podpořit argument, že zamítnutím „řehole“ hrozí neproveditelnost celého evangelia.⁴¹

Papežovo schválení řehole z roku 1210 bylo však jen ústní, bratři podle ní mají poslouchat Františka a František má poslouchat papeže, všichni laici

36 ŠTIVAR, Legendy, 32

37 POSPÍŠILOVÁ, Život sv. Františka

38 ŠTIVAR, František z Assisi, 19

39 LE GOFF, Svatý František, 51-52

40 LE GOFF, Svatý František, 53

41 Františkánské prameny, 358

mají mít tonzuru a bratři mohou pouze udílet morální napomínání. S výsledkem u papeže pravděpodobně František nebyl zcela spokojený.⁴²

Po návratu do Assisi se František spolu s bratry pustil do práce. U potoka Rivortorto v chatrči „[t]rávili čas pečováním o malomocné, manuální prací, žebrotou a kázáním.“⁴³ Řád se rozrůstal a prostory chatrče byly nedostačující, bylo tedy nutné se přestěhovat. Avšak biskup ani kanovníci jim nechtěli pomoci. Pomohl jim až opat z benediktinského kláštera na Monte Subasio, který propůjčil Františkovi kapli v Porciunkuli s kouskem přilehlé půdy. Tak František a jeho bratři mohli dále pokračovat v práci.

Roku 1212 získal František novou přívrženkyni, mladou šlechtičnu Kláru, ta založila po vzoru Františka sesterské společenství Chudých paní, tzv. klarisek. František měl mnoho následovníků i mezi laiky, kteří nechtěli opustit běžný způsob života, a přesto se snažit uskutečňovat Františkův ideál. Z těchto následovníků se pak uskupili tzv. Kající z Assisi.⁴⁴

Stejného roku se pak František vydal na misií do Sýrie, do země však nedojel. Na cestě ho zastihla velká bouře, a tak byl jeho první misijní pokus neúspěšný. Ani o dva roky později nepochodil, tentokrát jej během cesty skolila nemoc a znovu se musel vrátit zpátky.⁴⁵

Ohrožením pro existenci řádu byl IV. Lateránský koncil (1215), který zakazoval zakládat nové řády. Františkánský řád byl sice již od roku 1210 papežem schválen, ale pouze ústně. Toto schválení však bylo na koncilu potvrzeno.⁴⁶

Roku 1219 podnikl František svou třetí misijní cestu do Orientu. Společně s křížovou výpravou se dostal až do Damiety, kde se snažil obrátit

42 LE GOFF, Svatý František, 54-55

43 LE GOFF, Svatý František, 56

44 POSPÍŠILOVÁ, Život sv. Františka

45 LE GOFF, Svatý František, 58

46 POSPÍŠILOVÁ, Život sv. Františka

na křesťanskou víru egyptského sultána. Jeho úctu si František získal, ale snaha o obrácení na křesťanskou víru byla neúspěšná. Františkův návrat domů byl nakonec uspíšen kvůli zprávě o sporech mezi bratry v řádu.⁴⁷

Za Františkovy nepřítomnosti docházelo k rozrůznění pochopení Františkova učení. Někteří bratři se stali pouhými tuláky, jiní žili se ženami, někteří zakládali smíšené komunity malomocných, jiní se začali zaobírat vzděláním a majetkem a začali stavět kostely.⁴⁸ Kvůli těmto neporozuměním se bratr František rozhodl ustanovit skutečný řeholní řád s novými opatřeními.⁴⁹

Sepsal tak novou řeholi později nazývanou *Nepotvrzená řehole*, protože ji papež Honorius III. nepřijal a František ji musel za pomoci bratra Lva přepracovat. Dokončená *Potvrzená řehole* z roku 1223 povolovala vzdělávání bratří, zmírnila podmínky pro přísné dodržování chudoby a důraz na manuální práci přestal být silný.⁵⁰

Změněná řehole, která již málo připomínala něco z původních zásad Františkova života, byla pro něj těžkou zkouškou. Historici o této době mluví jako o době „velkého pokušení“, kterým byla možnost opustit nový řád a tím se vymanit z poslušnosti církve. Nakonec však František v řádu setrval. Jeho rozhodnutí bylo zdůvodněno nezávislostí spásy na existenci řádu, tedy Františkovi nebylo zapotřebí řádu pro jeho vlastní spásu.⁵¹

Pro Františka měly veliký význam svátosti, obzvláště eucharistie, ve které viděl přítomnost Krista na tomto světě. V jeho následování toužil milovat a trpět jako on.⁵² Dva roky před svou smrtí v poustevně na místě La Verna obdržel zjevení v podobě ukřižovaného šestikřídleho serafa. Při rozjímání nad tímto zjevením se mu pak na rukou a na nohou, a také na boku objevily

47 ŠTIVAR, František z Assisi, 19

48 LE GOFF, Svatý František, 61-62

49 LE GOFF, Svatý František, 62

50 LE GOFF, Svatý František, 62

51 LE GOFF, Svatý František, 63-64

52 POSPÍŠILOVÁ, Život sv. Františka

krvácející rány.⁵³ František byl v dějinách křesťanství prvním světcem obdarovaným stigmaty.⁵⁴

Poslední roky života nebyl již František schopen cestovat po kraji, přesto alespoň bratry povzbuzoval svými dopisy. Když se jeho zdravotní stav prudce zhoršil, starala se o něj sestra Klára při kostele sv. Damiana. Zde František podle tradice složil *Chvalozpěv stvoření*.⁵⁵

Když se blížila Františkova poslední hodinka, nechal se světec převézt do Porciunkuli ke kostelíku Panny Marie Andělské. Poslední eucharistickou slavnost večeri František slavil 2. října 1226. Den na to skončil.⁵⁶

František umřel ve věku čtyřiceti pěti let, byl pochován v kostele sv. Jiří. Roku 1228 byl papežem Řehořem IX. prohlášen za svatého.⁵⁷ Roku 1939 se stal patronem Itálie a v roce 1980 jej papež Jan Pavel II. ustanovil patronem ekologie.⁵⁸

53 ŠTIVAR, Legendy, 130

54 LE GOFF, Svatý František, 66

55 Ibidem

56 LE GOFF, Svatý František, 67

57 Ibidem

58 POSPÍŠILOVÁ, Život sv. Františka

2. Pojetí přírody Františka z Assisi

2.1 Pojem příroda ve Františkových spisech

Samotný pojem *natura*⁵⁹ František ve svých spisech nepoužívá. Jestliže o přírodě jistým způsobem mluví, používá pojmy jako nebesa, země, svět, stvoření⁶⁰, které jasně odkazují na biblickou terminologii vyskytující se nejvíce v žalmech, chvalozpěvech a v knize Zjevení. Františkův náhled na přírodu ve smyslu světa, který nás obklopuje a člověk jej nevytváří, je jasně biblický. Pro Františka je svět stvořený podle božího plánu, který je hierarchický a neměnný, každý její zástupce má jasně vymezenou pozici a závisí na boží vůli.⁶¹

2.2 Historické pozadí Františkova pojetí přírody

2.2.1 Egypťští poustevníci

Františkovo pojetí přírody má své kořeny již u egyptských poustevníků. Ve 2. pol. 3. stol. začali někteří asketové kvůli nesouhlasu se zesvětštěním církve odcházet do pouště, kde přebývali v chatrčích, jeskyních a prázdných hrobech.⁶² Svým asketickým způsobem života se snažili zbavit se zotročujícího strachu světa a následně přijmout Kristovu spásu.⁶³

Podle teologického konceptu Athanasia, který sepsal životopis slavného poustevníka Antonína, člověk ztratil po pádu Adama a Evy schopnost kontemplanace a svou podobnost s Božím obrazem. Tato ztráta pak znamenala pro člověka rozklad a disharmonii jeho existence. Změna nastala vtělením

59 *natura, ae*, f. narození, rod; přirozená povaha, přirozenost → příroda: *rerum natura*, KÁBRT, Latinsko/český slovník, 348

60 SORRELL, St. Francis, 21

61 Ibidem

62 ŘÍČAN, 12. Století, 165-166

63 VENTURA, Spiritualita, 126

Logu v podobě Ježíše Krista, ten člověka znovu sjednotil a obnovil. Tak byl ve světě obnoven boží obraz a stvoření se prostřednictvím vtělení zbožštilo.⁶⁴

Snahou poustevníků bylo tedy askezí a kontemplativní modlitbou vyzdvihovat své božství a tím obnovovat ztracený ráj.

Pro poustevníky byla poušť dvojznačným místem, na jednu stranu místem, kde se projevují démoni a nepřátelské síly, na stranu druhou místem zázraků a božích znamení.⁶⁵ V životopise sv. Antonína se dovídáme, že pro něj příroda byla knihou božích slov.⁶⁶ Skrze přírodu se tak dovídal o Bohu. Poušť tedy pro něj nebyla pouze místem démonů, ale i místem přiblížení se k Bohu.

Strach a zároveň náklonnost poustevníků k přírodě lze pochopit i z psychologického hlediska. Sžívání se s přírodním prostředím nebylo jednoduché, poustevníci hledali způsob, jak přežít.⁶⁷ Často reakce na prostředí u poustevníků zrcadlila jejich vnitřní stav a nejen ve smyslu mýtu prvních životopisů svatých.⁶⁸

Život poustevníků v přímém kontaktu s přírodou vedl k jejímu hlubšímu pochopení a přijetí. Tak se vyskytují první příběhy, kdy si poustevníci rozumí se zvířaty. Vzájemné porozumění si a neobvyklé chování zvířat je v příbězích znakem potvrzení božského působení ve světě, na kterém se ukazuje jejich návrat do rajskeho stavu. Jedním z takových příběhů je příběh s obrátivším se vlkem⁶⁹, který se pak vyskytuje i ve Františkových životopisech a legendách.

Literatura pouštních otců vytvořila jisté modely a schémata, které pak převzaly středověké hagiografy.⁷⁰

64 VENTURA, *Spiritualita*, 126-128

65 FAURE, *Paysages*, 2

66 SORRELL, *St. Francis*, 34

67 SORRELL, *St. Francis*, 35

68 SORRELL, *St. Francis*, 38

69 SORRELL, *St. Francis*, 41

70 FAURE, *Paysages*, 2

2.2.2 Proměna asketismu na Britském souostroví

S přijetím křesťanství v Irsku a Anglii se začalo pojetí přírody vlivem prostředí britských souostroví proměňovat. Keltská kultura se setkala s křesťanským asketismem.⁷¹ Příroda se jevila jako nebezpečná a krásná zároveň. V anglo-saské poezii vystupují křesťanští hrdinové, kteří prožívají epická dobrodružství v divoké přírodě. Jedním z příkladů těchto příběhů je život anglického šlechtice Guthlaca (8. stol.). Asketický způsob života se přetváří do života vznešených dobrodružství.⁷²

Stejně tak i v Irsku došlo k přetvoření asketického ideálu. V příběhu sv. Brendana (9. stol.), který je poutníkem na zemi i na vodě a musí neustále čelit nějakému nebezpečí, se příroda jeví jako okouzující a děsivá zároveň. Při jednom z dobrodružství Brendan zpívá ptáčkům píseň Tří mládenců v ohnivě peci⁷³. Píseň pak byla Františkovi jednou z předloh pro *Chvalo zpěv stvoření*.

Ke sblížení s přírodou docházelo ve stejné době i na evropském kontinentu. Zejména na východě Německa na sklonku karolínské renesance a v začátcích Ottovské vlády začaly hledat skupiny mnichů kontemplativní ráj v samotě lesa.⁷⁴

Příběh Ansfrieda, mladého zemana Otty I., který se vypravil v zimě na horu, aby tam nakrmil své ptáčky, připomíná příběh z Perugijské legendy, kdy se František staral v zimě o skřivany.⁷⁵

2.2.3 Podobnost cisterciáckého řádu s františkánským

Ve 12. stol. zaznamenalo mnišství a poustevnictví nový rozkvět. Mezi těmi, kdo jeli dobývat zpět „Svatou zemi“ a těmi, kdo se ve scholastické

71 SORRELL, St. Francis, 43

72 SORRELL, St. Francis, 46

73 SORRELL, St. Francis, 51

74 SORRELL, St. Francis, 53

75 SORRELL, St. Francis, 54

teologii snažili rozumově uchopovat Boha, byli ještě ti, kteří se asketickým způsobem života v klášterech snažili o spasení své duše. Mezi nově vzniklé řády patřili i cisterciáci.⁷⁶

Cisterciáci a františkáni měli k sobě ve způsobu života blízko. Oba řády dodržovali zásadu chudoby, žili asketickým způsobem života a důležitá pro ně byla manuální práce.⁷⁷ Jejich zbožnost se vyznačovala vroucností a prostotou se sklonem k mystice.⁷⁸

Cisterciáci zakládali kláštery na pustých místech, která potom kultivovali.⁷⁹ Život v těsném kontaktu s přírodou v nich vyvolával úctu a vděčnost k ní. Byli si vědomi, že lidstvo a příroda se vzájemně potřebují. Stvoření slouží člověku jak fyzicky, tak duchovně. Boží stvoření je zprostředkovatelem jeho dobroty.⁸⁰ „Dobyvatelský“ přístup cisterciánů k přírodě byl však jiný než františkánský. Cisterciáci byli více vázáni na jedno místo, zatímco františkáni byli nejen poustevníky, ale i potulnými kazateli.⁸¹ V přírodě přebývali, ale aktivně ji neobdělávali.

2.3 Pojetí přírody ve františkánských spisech

Tato kapitole se zabývá pojetím přírody ve františkánských spisech, z důvodu jejich velké šíře byly vybrány a analyzovány pouze Františkovy hlavní životopisy a jedna z jeho legend.

2.3.1 *Vita prima* a *Vita secunda* od Tomáše z Celana

V životopisech od Tomáše z Celana se potvrzuje, že středověké hagiografy navazují na tradici egyptských poustevníků, přesto Františkův život není

76 ŘÍČAN, 12. Stol., 388

77 ŘÍČAN, 12. Stol., 390

78 ŘÍČAN, 12. Stol., 432

79 ŘÍČAN, 12. Stol., 390

80 SORRELL, St. Francis, 66

81 ŘÍČAN, 12. Stol., 432

životem osamoceného poustevníka, ale asketického kazatele. Františkův nárok na absolutní chudobu spojený s hlásání evangelia všem vnáší do jeho života dynamiku.

Celkový náhled životopisu na přírodu je jako na dobré boží stvoření. *Vita prima* více popisuje Františkův život jako duchovní cestu člověka, zatímco ve *Vita secunda* už je od začátku František představován jako dokonalý světec, na kterém se ukazuje sláva Boží.

Františkova svatost se projevuje podmaňováním si veškerého stvoření. Stvoření jej poslouchá a vyhledává jej. František svým počínáním nastoluje ztracený ráj na zemi.

František se však nepředstavuje pouze jako dokonalý světec, ale i jako člověk, který se často raduje a projevuje svoji lásku ke stvoření, vyhledává je a má s ním soucit. Jeho vztah k přírodě je často mystický.

2.3.2 *Vita prima*

V *Prvním životopisu svatého Františka* se jeho vztah k přírodě postupně vyvíjí a úzce souvisí s jeho cestou obrácení. Funguje zde přímá úměra: čím blíže k Bohu, tím blíže k přírodě.

Františkova cesta obrácení začíná s jeho onemocněním. Nemoc, která je popisována jako „Boží požehnání“⁸² Františkovi mění pohled na smyslový svět, který mu začne být cizím. Zasažením těla nemocí, jeho umrtvením (askezi), se František dostává blíže k Bohu.

„Jednoho dne vyšel ven a zvědavě se rozhlížel po okolní krajině. Ale ani krása polí, ani půvab vinogradů, ani nic jiného krásného na pohled ho vůbec netěšilo. Jen se podívoval nad nastalou změnou a ty, kdo milují uvedené věci, pokládal za hlupáky.“⁸³

82 ŠTIVAR, Legendy, 67

83 ŠTIVAR, Legendy, 67

Po jednom z vidění František vyhledává samotu jeskyně, kde stejně jako před ním poustevníci na poušti přetrvává na kontemplativních modlitbách.⁸⁴

Zásadní událostí na Františkově cestě bylo jeho rozhodnutí vzdát se veškerého majetku spolu s ním i dřívějšího světského života a plně se odevzdat Bohu. Toto rozhodnutí, nebo lépe řečeno posunutí se na cestě následování Ježíše Krista, naplňovalo Františka takovou radostí, že si ji nemohl nechat pro sebe. „Potom, překypující radostí, začal nahlas v lese zpívat chvály Stvořiteli celého světa.“⁸⁵

Tady je již patrné, že Františkův vztah k přírodě se proměnil, pevná víra v Boha jej vede ke chválám, okolní svět je pro něj od Boha a František mu jako Stvořiteli radostně děkuje. Svět je Božím stvořením, což Františka naplňuje radostí. V této chvíli se Františkův zrak plně upíná k Bohu a až pak shlíží na stvoření.

František se pak projevuje jako někdo, kdo je svým působením schopen měnit zaběhlý svět.⁸⁶ Po návratu z Říma, kde mu papež Inocenc III. ústně potvrdil řeholi, se František vydává kázat do okolí. Projevuje se jako osoba velice charismatická, je popisován jako „jasná hvězda v tmavé noci a jako jitro, které proniká temnotami“⁸⁷; daří se mu promlouvat do lidských srdcí. Stejně jako dříve zpíval v lese chvály a díky Stvořiteli, zpívají je teď lidé, kteří jej slyšeli mluvit.⁸⁸

Tady je již František představován jako někdo s velkou mocí. Obrazy, které Tomáš z Celanapoužívá pro Františkův popis, jsou podobné obrazům z Bible, kterými je popisován Ježíš Kristus. Stejně jako nyní reagují lidé na

84 ŠTIVAR, Legendy, 70

85 ŠTIVAR, Legendy, 75

86 ŠTIVAR, Legendy, 90

87 Ibidem

88 Ibidem

Františkovo působení, budou později, až je František osloví, reagovat ostatní tvorové.

Františkův způsob života není jen radostně rozdávací, ale patří k němu i askeze. Asketický způsob života proti veškeré smyslovosti, založený na umrtvování těla není zaměřen směrem ven, na okolní svět, ale uzavírá Františka dovnitř, do sebe, aby se tak lépe soustředil na duchovní věci. „[O]či měli sklopené k zemi, duchem přebývali v nebi.“⁸⁹ Askeze je jen jednou z částí Františkova života, tou, která se odvrací od světa a prohlubuje Františkův vztah k Bohu, aby se pak duchovně posílený František mohl navracet ke světu. Zásadním okamžikem Františkova vztahu k veškerému stvoření je kázání ptáčkům.

Ve Spoletském údolí uviděl František hejna „rozličných druhů ptáků, holubů, vran a dalších, kterým lidé říkají kavky“⁹⁰. František se k nim radostně rozběhl, „neboť byl velmi horlivý a vroucně i něžně miloval i nízké a nerozumné tvory.“⁹¹ Toto vyznání lásky i ke zvířectvu je v životopisu prvním. Do této chvíle František chválil pouze Stvořitele, ale konkrétněji se o stvoření nevyjadřoval. Teď František přichází k ptáčkům a zdraví je, a když k jeho údivu ptáčci neodlétají, začne jim kázat, ve stejném duchu, jakoby kázal lidem. Oslovuje je „bratři“ a nabádá je k oslavě Stvořitele. Ptáčky, stejně jako před tím lidmi, Františkovo kázání rozradostňuje. František jim žehná a propouští je.⁹²

Tímto příběhem začíná Františkovo kázání všem stvořením („[P]ovzbuzoval všechny ptáky, zvířata i plazy, ba i stvoření, která neslyší.“⁹³). V životopisu je zdůrazněno, že se tak neděje z Františkovy přirozenosti, ale z Boží milosti. Příroda je Františkovy poslušná, jen díky tomu, že káže ve

89 ŠTIVAR, Legendy, 92

90 ŠTIVAR, Legendy, 104

91 ŠTIVAR, Legendy, 105

92 Ibidem

93 Ibidem

jménu Ježíše Krista a absolutně se podrobuje Boží vůli⁹⁴. František by sám od sebe zvířatům nekázal, ale žene jej touha rozšířit a zvěstovat evangelium všem. To ho pak přivádí k soucitu se světem.

Ve vztahu ke zvířatům se pak František projevuje jako láskyplný učitel a ochránce, kterého poslouchají a u kterého hledají útočiště. Jak dokládají příběhy o zachráněném „bratru zajíčkovi“⁹⁵, kterého František vysvobodil z pasti, o tom jak odklízal červy z cesty, aby je lidé nepošlapali, nebo se staral se o včely a přikrmoval je, aby přežily zimu.⁹⁶

Někdy však František není jenom učitelem, ale prožívá mystické zážitky skrze stvoření. Tak prožívá nadšení, když vezme do rukou chyceného „bratra lína“⁹⁷.

Tomáš z Celana zdůrazňuje, že nejmilejší jsou Františkovi ta zvířata, která mají nějakou podobnost s Božím Synem. Proto mu jsou obzvláště blízcí beránci.⁹⁸

Kapitola *O lásce, kterou miloval všechny tvory kvůli Stvořiteli, a popis jeho vnitřního i vnějšího člověka*⁹⁹ nejdetailněji popisuje Františkův vztah k přírodě. Hned v jejím názvu je zdůrazněn jasný důvod, proč František choval, tak obrovskou náklonnost ke všem tvorů. Františkova láska k veškerenstvu je vyjádřením lásky k Bohu, který všechno stvořil, a tak František miluje přírodu díky své lásce k jejímu Tvůrci.

Příroda je pro Františka stejně jako pro sv. Antonína také knihou o Bohu, ze které lze číst o jeho moudrosti, moci a dobrotě. Při pohledu na

94 ŠTIVAR, Legendy, 107

95 ŠTIVAR, Legendy, 106

96 ŠTIVAR, Legendy, 119

97 ŠTIVAR, Legendy, 106

98 ŠTIVAR, Legendy, 117

99 ŠTIVAR, Legendy, 119

slunce, měsíc, hvězdy nebo oblohu „překypoval podivuhodnou a nevyhovitelnou radostí“.¹⁰⁰

Oslovováním všech tvorů „bratře /sestro“ František odkrýval podstatu všeho tvorstva.

„Všechny tvory také nazýval bratry a sestrami, a tak vnikal ve skrytosti srdce do tajemství tvorů mimořádným způsobem, který zůstal ostatním skryt, neboť již dospěl ke svobodě slávy Božích dětí.“¹⁰¹

Zdá se, že František nakonec dosahuje nejvyššího mystického poznání, které vychází z jeho pevné víry v Ježíše Krista. „Vždyť nad všechno lidské chápání na něho působilo, kdykoli vyslovil tvé svaté jméno, Pane; celý se naplnil jásotem a byl pln nejčistší radostí a zdál se být opravdu novým člověkem z jiného světa.“¹⁰²

Poslední příhoda první části životopisu je z Greccia, kde František nechal vystavět živý Betlém, aby tak zdůraznil nouzi a chudobu narozeného Spasitele. Tato událost se popisuje jako radostný okamžik, jehož blaženost prožívají nejen lidé, ale i zvířata.¹⁰³ „Noc je jasná jako den a lidé i zvířata se cítí blaženě.“¹⁰⁴ Radost je zvláštním druhem radosti, mluví se o ní jako o „nové radosti“ nebo jako o „podivuhodné radosti“.¹⁰⁵

2.3.3 *Vita secunda*

Ve *Vitě secundě* se objevuje více nadpřirozených událostí než v životopisu prvním, kterými se potvrzuje, že František je vykonavatelem Boží vůle. Tak se František ve městě Grecciu projevuje jako prorok.

100 ŠTIVAR, Legendy, 119

101 ŠTIVAR, Legendy, 120

102 Ibidem

103 ŠTIVAR, Legendy, 123

104 Ibidem

105 Ibidem

Město Greccio bylo sužováno dravými vlky, kteří požírali lidi, a krupobitím, které ničilo pole a vinice. František místním obyvatelům kázal, aby se dali na pokání, a tak pohromy zastavily. Lidé Františka poslechli a v Grecciu zavládl klid. Ale ne na dlouho, kvůli blahobytu se lidé přestali modlit, a tak nakonec město postihla zkáza.¹⁰⁶

Ve vyprávění se Tomáš z Celana přímo odkazuje na knihy Job a Tobiáš z Písma a zkázu vysvětluje jako Boží trest.¹⁰⁷ Příběhy se tak rozšiřují o morální ponaučení s ozvěnou Božího soudu.

Příběh o nepřejícím ptáčkovi se liší od příběhů s ptáčky z Celanova prvního životopisu. Ptáčci už nejsou jen milými tvory, ale i tvory, co si vzájemně konkurují.

Ptáčátka krmící se drobečky u Františkova stolu o jídlo soupeří. Větší ptáče, utlačuje menší. Reakce Františka je radikální. Ptáčka prokleje. Kletba na ptáčka dolehne hned následně. Ptáček se pokusí napít a ve vodě se utopí. Prokletého zvířete se pak nedotkne ani kočka ani jiné zvíře. Celý příběh je uzavřen Celanovým dovětkem: „Jak hrozně budou trestáni lakotní mezi lidmi, když už na ptáčcích je lakota tak trestána“¹⁰⁸.

Podobný příběh se udál také s vepřem, který roztrhal beránka. Beránek připomněl Františkovi Beránka Božího, Ježíše Krista, a tak vepře stejně jako ptáčka proklel. Vepř do tří dnů posel a stejně jako ptáčka se ho již žádné zvíře netknulo.¹⁰⁹

Používání kleteb je něčím zcela odlišným od *Vity primy*, kde František tvorům pouze žehná, chválí je, vyzývá ke chvále a láskyplně napomíná. Proklínání je projevem světce, který dokazuje svou moc od Boha.

Františkova moc se projevuje i v příbězích o proměňování.

106 Františkánské prameny, 201

107 Ibidem

108 Františkánské prameny, 208

109 Františkánské prameny, 237

František s jedním ze svých bratří našli na ulici vak s penězi. Bratr si je chtěl nechat a pomoci s nimi potřebným, František to odmítl. Když však jej bratr hodně prosil, na místo se František vrátil, ale jen aby mu dokázal, co jsou peníze zač. František se pomodlil a místo peněz se v brašně objevil had.¹¹⁰

V tomto příběhu František nikoho neproklíná, ale modlitbou proměňuje. Příběh má za úkol dokázat, že Františkovo učení o ctění naprosté chudoby a zákazu držení peněz je správné. Stejný úkol má i příběh o proměnění ptačího stehýnka v rybu.

Falešný žebrák si během hostiny u jednoho bohatého muže, na kterou byl František pozván, vyprosil ptačí stehýnko. Stehýnko si pak schoval, a když druhý den František kázal, označil jej muž za lháře. Jako důkaz ukazoval lidem stehýnko, jenže stehýnko nebylo již stehýnkem, proměnilo se v rybu. Ostatní lidé jej považovali za posedlého. Žebrák se zastyděl, činil pokání a prosil Františka za odpuštění, pak se ryba opět proměnila ve stehýnko.¹¹¹

Tento příběh vyjadřuje Františkův vztah k jídlu, které vnímal jako boží dar. Vymezuje se jím vůči katarům, kteří byli heretickým hnutím té doby. Všechno duchovní pro ně bylo božské a dobré a všechno ze světa zlé. Mimo jiné odmítali jíst cokoli, co by vzniklo pohlavním stykem, tedy byli vegetariáni. Přesto ryby jedli, protože si mysleli, že ryby vznikly z vody. Tím, že Bůh skrze Františkovu modlitbu proměnil stehno v rybu, dal najevo, že Františkovo, nikoliv katarů, učení je správné.¹¹²

Další zázrak, který potvrzuje Františka jako světce, se udál na jedné z jeho cest. František byl v tu dobu zesláblý a nemohl jít pěšky. Naštěstí jej však doprovázel sedlák, který mu půjčil oslíka. Cesta však byla namáhavá a sedlák, který nejel na oslu, byl brzy velice vyčerpaný a měl tak velkou žízeň, že se bál o svůj život. Proto se František začal modlit a prosil Boha o vodu, ten jeho

110 Františkánské prameny, 217

111 Františkánské prameny, 222

112 SORRELL, St. Francis, 129-130

prosbu vyslyšel. Z nedaleké skály, která dříve byla suchá, vytryskl pramen vody. Potom, co se sedlák napil, voda zmizela.¹¹³ Pro ještě větší jasnost, odkud se Františkova moc bere, Tomáš z Celana dodává: „Jaký div: František plný Ducha svatého, činí zázračné skutky ostatních svatých! Ano, kdo je zvláštním darem milosti spojen s Kristem, koná podobné věci jako ostatní svatí.“¹¹⁴

Zážitky, které František prožívá skrze přírodu a v přírodě, jsou ve *Vitě secundě* popisovány více emotivně („Když se modlival v lesích a na osamělých místech, naplňoval les vzdycháním, zemi smáčel slzami, bil se rukou v prsa.“¹¹⁵). Už se nemluví „jen“ o radosti z Božího stvoření. Les a osamocená místa v přírodě jsou pro Františka ideální prostorem k modlitbě. František je vyhledává, aby mohl prožít Boží přítomnost, „Boží dotek“¹¹⁶. Modlitba je pro Františka mystickou záležitostí, František se skrze ní stává součástí vyššího celku. „Nemodlil se jen jako celý člověk, spíše se celý stával modlitbou.“¹¹⁷

František je označován jako „šťastný poutník“ na tomto světě. Ve vztahu ke světu není spoután, je svobodný, ale přesto má svět velice rád. Neodmítá ho, je pro něj ve vztahu k Bohu „zrcadlem dobroty“. František je jako stopař Boží lásky: „Po stopách, které jsou vepsány do všech věcí, chodil všude za Milovaným a vše se v jeho srdci stávalo žebříkem, po němž stoupal před jeho trůn. S úžasnou oddaností a láskou objímal všechny věci, promlouval jim o Pánu a vyzýval je, aby ho chválily.“¹¹⁸

Za krásou věcí František viděl krásu „Nejkrásnějšího“ a za dobrým dílem, dobrotu Stvořitele. Znovu se objevuje motiv, kdy pro Františka je stvoření jako kniha, ze které se dá číst o Bohu.¹¹⁹

113 Františkánské prameny, 207

114 Františkánské prameny, 207

115 Františkánské prameny, 229

116 Františkánské prameny, 230

117 Františkánské prameny, 229

118 Františkánské prameny, 262

119 Ibidem

Vita secunda opakuje a dokresluje příběhy o Františkově lásce k veškerému stvoření z *Vity primy*.¹²⁰ Více než v prvním životopisu věnuje pozornost rostlinám. František myslí na stromy při jejich kácení, stejně tak upozorňuje zahradníka, ať nevykopává květiny a byliny na mezi, aby mohly chválit „Otce všech věcí“.¹²¹

Ještě více je zdůrazňována náklonnost zvířat k Františkovi. Tak mu v dlani zůstal sedět ptáček, který nechtěl odlétnout, a až se světcovým požehnáním, se nakonec vzdálil.¹²² Když František přebýval v poustevně, staral se o něj sokol tak, že Františka ráno budil a když František stonal, nechal ho si přispat. („Nelze se divit: i tvorové ctíli vroucího milovníka Stvořitele.“)¹²³ Včely se usadily v misce, ze které František pil během čtyřicetidenního postu, a vestavěly do ní plástve medu „naznačující slast, kterou tam světec v rozjímání okusil“¹²⁴. Zvířata Františka poslouchala. Jednou si František zavolal cvrčka a poprosil jej, ať zacvrká ke chvále Stvořitele. Nepřestal, dokud si František nezazpíval s ním.¹²⁵

Vztah k zvířatům se také proměňuje, je ještě více mystický.

František dostal darem bažanta a velmi se „skrze něho radoval z lásky ke Stvořiteli“¹²⁶. Bažant pak chtěl zůstat jen u Františka.¹²⁷ „Síla lásky z něj udělala bratra všech tvorů. Proto se nelze divit, že ho Kristova láska učinila ještě více bratrem těch, do jejichž duše vtiskl obraz Stvořitele.“¹²⁸

Františkův všeobjímající přístup k veškerenstvu vrcholí v příběhu s „bratrem ohněm“. Jak již bylo řečeno ve *Vitě primě*, František dlouhodobě trpěl

120 Františkánské prameny, 263

121 Františkánské prameny, 262

122 Františkánské prameny, 263

123 Františkánské prameny, 264

124 Ibidem

125 Františkánské prameny, 265

126 Františkánské prameny, 264

127 Ibidem

128 Františkánské prameny, 263

oční chorobou, která se mu nakonec tak zhoršila, že ji bylo nutné vypálit ohněm. František se před zákrokem modlil a prosil „bratra ohně“, aby pro svou lásku k němu, byl na něj hodný a své pálení zmírnil. Modlitba byla vyslyšena a František necítil „ani žár ohně, ani tělesnou bolest“¹²⁹. Ošetřující lékař pak velebil Boha za zázrak. A Tomáš z Celana to komentuje slovy: „A já mám za to, že se k rajské nevinnosti vrátil ten, který i divoké živly dokázal zkrotit.“¹³⁰

František ke konci svého života žil v dokonalé harmonii se stvořením a stvoření svou náklonností mu potvrzovalo, že je opravdovým světcem od Boha.

2.3.4 *Legenda Maior* od Bonaventury

Nejnámější Františkův životopis *Legenda Maior* je dílem Bonaventury, který stanul roku 1257 v čele Řádu. Tato *Legenda* byla roku 1260 vyhlášenou za jedinou správnou Františkovu biografii. Stalo se tak z politických důvodů. Po smrti Františka se vystupňovaly rozepře uvnitř řádu mezi těmi, kdo chtěli radikálně zachovávat život v chudobě tzv. spirituály a mezi těmi, kdo souhlasili s upravenou *Řeholí*, zmírňující důraz na prostý život a více se podřizující diktátu z Říma tzv. konventuály. Proto nakonec vystoupil Bonaventura jako sjednotitel Řádu. *Legenda* se stala jediným oficiálním životopisem svatého Františka a ostatní spisy o něm byly zničeny.¹³¹

Bonaventurův životopis svatého Františka *Legenda Maior* hojně čerpá z životopisů Tomáše z Celana, posouvá však představení svatého Františka ještě dále než *Vita secunda*. František je zde nejen dokonalým světcem, ale je přímo Bonaventurou ztotožňován s druhým andělem ze Zjevení Janova¹³². Hned na začátku životopisu čteme: „V těchto posledních dnech se projevila

129Františkánské prameny, 263

130 Ibidem

131LE GOFF, Svatý František, 39

132 Zj 7,2

dobrota našeho Spasitele Boha na jeho služebníku Františkovi.¹³³ František je tak začleněn do apokalyptické vize konce světa a je mu připisována mesiášská úloha.¹³⁴ Je též představován svým bratřím jako druhý Eliáš.¹³⁵

Pro Bonaventuru je stvoření cesta k Bohu skrze Krista, ve kterém se vtělil střed vši skutečnosti a stal se historicky viditelným. Bůh je pak vzorem všech věcí, a protože se vtělil do světa skrze Krista, Kristus je pak tím vzorem, kterého mají lidé následovat.¹³⁶

Františkův život pak Bonaventura představuje jako dokonalé napodobování tohoto vzoru.

„Opravdu to byl muž nejplněji křesťanský! Za života se snažil podobat Kristu živému, při smrti umírajícímu a mrtev mrtvému tím, že ho dokonale následoval a vtištěnou pečeti podobnosti si zasloužil být ozdoben.“¹³⁷

Bonaventurův František je ve všech svých projevech výraznější než František Celanův. František je tak dokonalým asketou a nejen, že jej poslouchají všechna zvířata, rostliny a živly, ale i „samotná Boží prozřetelnost mu po libosti vychází vstříc.“¹³⁸

Když byl František nemocný a chtěl slyšet hudbu, poslal k němu Bůh anděly, aby mu zazpívali¹³⁹ a když neviděl na cestu, seslal mu Bůh světlo.¹⁴⁰ Stejně tak i neživé předměty mu sloužily, jakoby měly život.¹⁴¹

František jako mystik zažívá stavy vytržení v „rozšířeném lůně mysli“¹⁴², jeho „tělo s duchem, a duch s Bohem se shodují v dokonalém

133 Františkánské prameny, 346

134 LAWRENCE, Dějiny, 241

135 Františkánské prameny, 360

136 SHORT, Chudoba, 128-129

137 Františkánské prameny, 410

138 Františkánské prameny, 368

139 Ibidem

140 Františkánské prameny, 369

141 Františkánské prameny, 401

142 Františkánské prameny, 356

souladu“¹⁴³ a zakouší „cosi, co přesahuje schopnost lidského cítění“¹⁴⁴. Stav vytržení přicházejí na Františka při rozjímání v modlitbě, někdy ho zastaví při cestě v krajině¹⁴⁵ nebo při kontaktu s božím tvorem.

To se mu přihodilo, když držel v ruce říčního ptáka. „S otevřenými rukama však ho pobízel, aby uletěl, ale pták nechtěl. Světec tedy obrátil oči k nebi a dlouho setrval v modlitbě. Po dlouhé chvíli, jakoby se vrátil odjinud, znovu sladce přikázal ptáčkově, aby odletěl chválit Pána.“¹⁴⁶

Bonaventura opakuje příběhy se zvířaty u Celana, samozřejmě nechybí stěžejní kázání ptáčkům¹⁴⁷, a přidává příběhy nové.

To, co Františka přivádělo k Bohu, byla krása v jeho stvoření. Jestliže byl u Celana František „stopař Boží lásky“ u Bonaventury je „stopařem Boží krásy“.

„Aby se všemi věcmi rozněcoval k lásce Boží, plesal nad všemi díly rukou Páně a rozjímáním o viditelné kráse vystupoval až k původu a příčině všeho života. Zhlížel se v kráse Nejkrásnějšího a po stopách vtisknutých do všech věcí sledoval všude Miláčka. Ze všech věcí si utvářel žebřík, po němž by vystupoval k dosažení toho, který je všecek žádoucí. V zanícení okoušel totiž v jednotlivých tvorech jako v potůčcích oné pramenné dobroty neslýchanou vroucnost.“¹⁴⁸

Františkův způsob života je pak popisován jako putování mezi nebem a zemí, mezi Bohem a stvořením, jako cesta tam a zase zpátky. „[N]ikdy nelenil v dobrém, ale raději na způsob nebeských duchů po žebříku Jakubově buď vystupoval k Bohu, nebo sestupoval k bližním.“¹⁴⁹

143 Františkánské prameny, 368

144 Františkánské prameny, 390

145 Ibidem

146 Františkánské prameny, 383

147 Františkánské prameny, 400

148 Františkánské prameny, 386

149 Františkánské prameny, 404

2.3.5 *Kvítky svatého Františka (I Fioretti di San Francesco)*

Kvítky (Fioretti) jsou překladem do italštiny latinského spisu *Skutky blaženého Františka a jeho druhů (Actus beati Francisci et sociorum eius)* přeloženy na konci 14. stol.¹⁵⁰

Kvítky jsou klasickým textem františkánské ústní tradice, a díky svému jednoduchému literárnímu stylu velice oblíbeným dílem. Dlouhou dobu však jako důležitý historický pramen vypovídající o Františkovy nebyly přijímány. Podle nejnovějších výzkumů však *Kvítky* vychází z *Legendy Perugijské*, tedy ze spisů bratra Lva a ne z životopisů Tomáše z Celana.¹⁵¹

Díky své oblíbenosti *Kvítky* utvářely populární obraz Františka jako milovníka zvířat a mystika přírody.¹⁵²

Stejně jako v životopisech se František i zde představuje jako asketa.

Během čtyřicetidenního postu se nechal František odvézt na ostrov doprostřed Perugijského jezera, kde nebyla k přespaní jeskyně, ani chatrč, ale pouze roští, ve kterém František přebýval v rozjímání až do Zeleného čtvrtku.¹⁵³

I u Tomáše z Celana je zmínka o tomto příběhu, která rozšiřuje příběh o zajímavou informaci. „Když se zdržoval na ostrově jezera u Perugie, přihodilo se něco podobného s divokým králíčkem, který je jinak velmi plachým zvířátkem.“¹⁵⁴ Zdá se, že se František během svého osamění na ostrově sblížil s králíčkem. Potvrzuje se tím, že asketický způsob života vede k přiblížení se k přírodě a že Františkova náklonnost se prohlubuje v přímém kontaktu s ní.

150 SHORT, Chudoba, 126

151 SORRELL, St. Francis, 236

152 SHORT, Chudoba, 126

153 *Kvítky*, 17-18

154 ŠTIVAR, *Legendy*, 106

Znepokojení a náklonnost lze pak často nalézt ve Františkově vztahování se ke konkrétním tvorům.¹⁵⁵

Stejně jako u Celana a Bonaventury stěžejním příběhem je Františkovo kázání ptáčkům, jemuž předchází samotné Františkovo rozhodování, jestli má žít jako poustevník nebo jako asketa.¹⁵⁶

František je v legendách představován jako muž velice citlivý, jak k lidem, tak ke zvířatům. Tak František zastavil chlapce, který nachytl hrdličky a „pohlížeje litostnými očima na ty hrdličky, řekl tomu“ chlapci, aby mu hrdličky daroval, „aby ptáci tak krotcí a nevinní, kteří v Písmu svatém se připodobňují k duším čistým, pokorným a věrným, nepřišli do rukou ukrutných lidí, kteří by je zabili.“ Chlapec mu je daroval a František si je položil na klín a napomínal je, oslovoval je sestřičky a nakonec jim vyrobil hnízda, aby měli kde bydlet. Hrdličky si František nakonec tak ochočil, že se chovaly jako slepice.¹⁵⁷

Snad nejznámější legendou z *Kvítků* je legenda o vlkovi z Gubbia, která osvětluje, proč je František, tak často vyobrazován společně s vlkem.

Dravý vlk sužoval okolí města Gubbia a požíral nejen zvířata, ale i lidi. Františkovi se gubbijských zželelo a šel bratra vlka vyhledat. Když k němu František přišel, udělal nad ním znamení kříže a dravý vlk najednou ztrotnul jako beránek a lehl si světcí k nohám. František mu pak začal domlouvat, oslovoval jej „bratře vlku“ a vyčítal mu jeho zabíjení. Říkal mu, že za všechny jeho zločiny by měl být oběšen na šibenici, ale takový trest, že prý pro něj nechce. František zdůrazňoval, že chce smíření mezi vlkem a městem. Vlk mu dával pomocí posunků ocasu a uší znamení, že i on chce toto smíření. František potom uzavřel dohodu mezi městem a vlkem. Vlk slíbil, že už městu nebude škodit, a město se zavázalo, že vlka bude krmit až do jeho smrti. Protože, jak

155 SORRELL, St. Francis, 299

156 Kvítky, 31

157 Kvítky, 41

František vyložil užaslým obyvatelům Gubbia, dravý vlk zabíjel z hladu. Vlka ještě slib s Františkem zpečetil tím, že zvedl svojí přední nohu. Vlka byl pak po zbytek života krotký a město se o něj až do smrti staralo.¹⁵⁸

Tato legenda se ve svých variantách objevuje u Celana a Bonaventury. U obou se však jedná o dravé vlky z okolí města Greccia, které nesoužijí jenom oni, ale i přírodní pohromy. U Celana stejně jako u Bonaventury František vystupuje jako starozákonní prorok, jako posel boží, který káže o pokání.¹⁵⁹ Legenda se tak nejvíce podobá příběhu z pouště o vlku, který konvertoval.

2.3.6 Kázání ptáčkům

Jak již bylo několikrát zmíněno, zásadní událostí v životě Františka bylo jeho kázání ptáčkům. Vyskytuje se v různých variantách jak v životopisech, tak v legendách. Důležitost této události spočívá v setkání dvou základních charakteristik způsobu života Františka, asketického a kazatelského.¹⁶⁰

Podle příběhu uvedeného v *Kvítkách* František jeden čas prožíval dilema, zda zůstat žít jako poustevník nebo jít kázat lidem evangelium. Váhající František pak prosil o modlitby svých blízkých, aby se jim v nich zjevilo, co má dělat. Sestra Klára i bratr Masseo dostali v prosbách za Františka stejnou odpověď, a to, že nebyl vyvolen jen pro svou spásu, ale i pro spásu jiných, a tudíž má jít do světa kázat.¹⁶¹ Obdobný příběh obsahuje *Legenda Maior*¹⁶². Ve *Vitě primě* František dojde ke stejnému závěru sám, těmi váhavými jsou jeho bratři¹⁶³. Tak se kazatelský způsob života stává natrvalo neoddělitelným způsobem života Františka.

158 Kvítky, 39-41

159 Františkánské prameny, 201

160 SORRELL, St. Francis, 101

161 Kvítky, 30

162 Františkánské prameny, 400

163 ŠTIVAR, Legendy, 89

Františkovo rozhodnutí začít kázat ptáčkům je popisováno jak u Celana, tak v *Kvítkách* jako spontánní. „Když je [ptáky] přebílený služebník Boží František spatřil, zanechal své druhy na cestě a spěchal k ptákům, neboť byl velmi horlivý a vroucně i něžně miloval nerozumné tvory.“¹⁶⁴ V *Kvítkách* příběh následuje hned po Františkově přijetí jeho poslání, a tak se jeví, že František je v jakémsi „zanícení“¹⁶⁵, ve kterém má touhu sdělovat evangelium všem a všemu.

Podle *Vity primy* František nejdříve zažívá moment překvapení z nepřírozeného chování ptáčků, kteří místo aby odletěli, setrvávají na místě. Až pak jim začne kázat. Pro Františka je reakce zvířat nová a překvapující. Kázání ptáčkům je opravdu prvním příběhem, kdy mezi sebou František a tvorové více komunikují. I v *Kvítkách* je František překvapen, předchází mu však známý příběh utišení vlaštovek, které rušily jeho kázání, tedy František je se svojí mocí nad zvířaty již obeznámen.

Tomáš z Celana příběh formuluje tak, aby odpovídal Františkově představě jako světce. „Jak František sám a bratři, kteří byli s ním, vypravovali, nato se ptáčci po svém způsobu velmi zaradovali a začali natahovat krčky, rozpínali křídla, otevírali zobáčky a dívali se na něho.“¹⁶⁶ Přítomnost jeho bratří při kázání ptáčků, poukazuje na to, že František kázal nejen ptáčkům, ale i lidem. Kázání ptáčkům se tak stává díky různosti posluchačů dokonalým naplnění apoštolského ideálu kázání všem.

Důležitost Františkova činu je pak v jeho novosti. František je považován za prvního kazatele ptáčkům. Prvního člověka, který vzal vážně apoštolský ideál a rozhodl se jej naplnit v celé své šíři.

Existují však argumenty, které jeho novost zpochybňují. Již uvedený příklad z příběhu irského poutníka Brendana, který zpívá ptáčkům píseň Tří

164 ŠTIVAR, Legendy, 104

165 Kvítka, 30

166 ŠTIVAR, Legendy, 105

mládenců v ohnivé peci, se zdá jako dostatečně pádným. Přesto v příběhu ptáci nejsou vnímáni jako tvorové ze zvířecí říše, ale jako nadpřirozené bytosti.¹⁶⁷ Stejně tak argument biblických textů, kterými se František pravděpodobně inspiroval (Ž 148, píseň Tří mládenců v ohnivé peci) je zpochybnitelný z hlediska jejich určení. Jedná se o texty, které však pouze literárně vybízí ptáčky ke chválám.¹⁶⁸ Vzhledem k Františkově spontaneitě v chování k ptáčkům, nelze text považovat ani za alegorii. František tedy opravdu káže reálným ptáčkům z masa a kostí.

Kázání se odehrálo někdy mezi lety 1213¹⁶⁹-1215¹⁷⁰, tedy buď po první nebo druhé Františkově nezdařené cestě do Orientu. V roce 1213 vznikl též Františkův vlastní spis *Povzbuzení k chválám Božím* (1213-1223)¹⁷¹, který využívá stejného textu (píseň Tří mládenců v ohnivé peci), jakým se František inspiroval pro kázání, a je tedy pravděpodobnějším datem vzniku než druhý uvedený rok.

Co se týče obsahové stránky kázání, *Kvítky* o něm pojednávají takto.

„Moji bratří ptáčkové, vy jste velmi zavázáni Bohu stvořiteli svému a vždycky a na každém místě jej máte chváliti, protože vám dal šat dvojnásobný a trojnásobný; potom vám dal volnost lítati kamkoliv a také zachoval váš rod v arše Noemově, aby váš druh nevyhynul na světě. Také jste mu zavázáni za živel vzduchu, který vám určil; mimo to, vy nesejete ani nežnete a Bůh vás krmí a dává vám hory a údolí za útulek a vysoké stromy, abyste si stavěli hnízda; a ačkoli neumíte tkáti ani šítí, Bůh vás šatí, vás i vaše děti; velice vás tedy Stvořitel miluje, když vám prokazuje tolik dobrodiní. A proto se varujte, moji bratří, hříchu nevděčnosti, ale vždycky se snažte chváliti Boha.“¹⁷²

167 SORRELL, St. Francis, 48

168 SORRELL, St. Francis, 109

169 SORRELL, St. Francis, 101

170 LE GOFF, Svatý František, 14

171 ŠTIVAR, František z Assisi, 121

172 Kvítky, str. 31

Základem kázání ptáčkům je text z Lukášova¹⁷³ (či Matoušova¹⁷⁴) evangelia vypovídající o marné lidské snaze hmotně si zabezpečovat svůj život. Není ničím překvapivým, že František se svým důrazem na absolutní chudobu, využívá ke svému kázání právě tento text.

Celý koncept Františkova *vivere sine proprio* (žití „bez vlastnictví“) vychází z pojetí života jako božího daru. Všechno dobré patří jedině Bohu a něco z toho si přivlastňovat je rouhání. Základním příkladem života v chudobě je život Ježíše Krista, který nelpěl na svém bohatství (božském postavení), ale rozhodl se „sestoupit“ na svět a být mezi lidmi služebníkem. Úkolem každého člověka je pak následovat jeho příkladu. František tak vychází z textů apoštola Pavla (Fp 2,5-11, 2 Kor 8-9).¹⁷⁵

Dar přirozeného stavu chudoby, který ptáčci mají, je pro Františka důkazem velké Boží lásky k nim. František jim toto obdarování připomíná a o to více zdůrazňuje jejich povinnost chválit Stvořitele (stejně jako ve *Chvalozpěvu stvoření*).

Kázání ptáčkům se zejména u Celana pravověrně drží tradičního ideálu, kdy světec obnovuje božskou milostí vztah se stvořením, přesto se v něm projevuje i něco nového. František svou promluvou (ve *Kvítkách* opravdu hovoří jen k ptáčkům) přisuzuje ptáčkům a tím i všem ostatním tvorům novou hodnotu. Ve Františkových očích jsou ptáčci stejně schopni rozumově pojímat kázání jako lidé, jak svědčí jejich reakce.

Ve všech verzích příběhu František projevuje velkou radost z ptačího naslouchání.

„Blažený otec pak šel se svými druhy dál svou cestou a radoval se a vzdával díky Bohu, kterého ctí všichni tvorové pokornou chválou.“¹⁷⁶

173 Lk 12, 24

174 Mt 6, 26

175 SHORT, Chudoba, 63-64

176 ŠTIVAR, Legendy, 105

Z úspěšného Františkova kazatelského pokusu se rodí myšlenka nové boží rodiny, kde každé stvoření má svou cenu, svůj charakter, na který může být pyšné.¹⁷⁷ To, co rodinu drží pohromadě, je její služba Bohu, její pokorná chvála Boha, která je povinností každého jejího člena.

V kázání ptáčkům se setkává Františkova citlivost pro stvoření, kterou prohluboval během svého poustevnického života, s apoštolským ideálem zvěstování evangelia všem. Tedy Františkova laskavost vůči světu s jeho zanícením pro Krista. Mezi stvořením a člověkem se tak tvoří pouto vzájemnosti, které neruší tradiční hierarchický model postavení člověka jako správce stvoření, ale spíše jej překrývá ve společném setkání k oslavě Boha.

2.3.7 Přírodní mystika

Základní rysem mystiky je zřetelná jistota živého Boha, který je hlavním zájmem lidského vědomí a jistota osobního já, které je s ním schopno společenství, cílem pak každého mystika je dosažení tohoto společenství ve sjednocení mezi Bohem a duší.¹⁷⁸

Ze spisů o Františkovi a z pojednání o kázání ptáčkům získává jasnější kontury obraz Františka jako přírodního mystika. Z děl vyplývá, že Františkův vztah k přírodě se postupně vyvíjel a zároveň je silně spojen s Františkovou vizí světa jako dobrého Božího stvoření, která vychází z vtělení Boha do tohoto světa.

Vývojové fáze Františkovy cesty pak můžeme porovnat s ostatními cestami mystiků. Cesta mystické zkušenosti se obvykle dělí na tři fáze vědomí, které se skládají, řečeno slovy Dionýsia Aeropagita, z cesty očišťování, cesty osvětlení a cesty sjednocení.¹⁷⁹

177 SORRELL, St. Francis, 112

178 UNDERHILL, Podstata, 9-13

179 UNDERHILL, Podstata, 17

„Mystický život je podle něj soustředěný na skutečnost: život, který nejprve skutečnost neúnavně hledá, pak miluje a obdivuje skutečnost, kterou vnímá, a nakonec jí zcela podléhá a je veden samotným Bohem.“¹⁸⁰

I u Františka je první fází fáze hledající a očišťující se, ve které se František zbavuje svého dřívějšího sebestředného života a osvobozuje se od něj. Tak se vzdá veškerého majetku, žije v čistotě a snaží se žít život prospěšný světu. V této fázi František žije nejvíce asketickým způsobem života.

Za začátek fáze osvícení, ke které patří zkušenost věčnosti¹⁸¹, bychom mohli považovat čas, kdy se František vydal sloužit a kázat druhým lidem. K této zkušenosti přispívá mnoho smyslových vjemů a je spojena především s krásou.¹⁸² Jsou s ní spojeny Františkovy radostné okamžiky v přírodě.

„Byl-li nějakou záležitostí zaneprázdněn nebo na cestách, okoušel jemný dotek Boží milosti s přestávkami, jako nejsladší manu. Dokonce se na cestě zastavoval, druhy nechal jít napřed, aby dotek Boží prožíval. Tak se snažil nepřijímat Boží milost marně.“¹⁸³

Poslední vrcholnou fází mystické cesty je pak fáze sjednocení, které František dochází při zakoušení sounáležitosti s celým stvořením. „Po stopách, které jsou vepsány do všech věcí, chodil všude za Milovaným a vše se v jeho srdci stávalo žebříkem, po němž stoupal před jeho trůn. S úžasnou oddaností a láskou objímal všechny věci, promlouval jim o Pánu a vyzýval je, aby ho chválily.“¹⁸⁴

2.3.7.1 První přírodní mystik František

180 UNDERHILL, Podstata, 18

181 UNDERHILL, Podstata, 22

182 UNDERHILL, Podstata, 22-24

183 Františkánské prameny, 230

184 Františkánské prameny, 262

Právě vývoj Františkova vztahu k přírodě, jeho postupně vzrůstající láska ke stvoření, která vychází z konkrétních setkání (příběh s divokým králíčkem na ostrově), pak vede W. Sorrella k přesvědčení, že František byl dokonce prvním přírodním mystikem. Františkova novost je pak dokládána, právě jeho jedinečnými zkušenostmi se zvířaty, které se liší od nahlížení na stvoření skrz už předem definovaný koncept. Mystická zkušenost je tak předurčená svým socioreligiózním okolím, a tedy mystikem se nestává člověk náhlým osvícením boží milosti, ale k mystickému stavu postupně dospívá. Podle Sorrella právě přímá prožitková zkušenost s přirozeným světem, který vede k rozjímání o Bohu, v křesťanských dějinách až po Františka chybí.¹⁸⁵

Koncepce přírodní mystiky však byly již před Františkem, objevují se pak i ve Františkových životopisech. Zejména pak novoplatónské Plotínovo pojetí krásy, která nás směřuje k Jednomu a Augustinovo pojetí, kde se všechno stvoření intimně účastní na kráse, která pramení od Nejvyšší krásy.¹⁸⁶

„Aby se všemi věcmi rozněcoval k lásce Boží, plesal nad všemi díly rukou Páně a rozjímáním o viditelné kráse vystupoval až k původu a příčině všeho života. Zhlížel se v kráse Nejkrásnějšího a po stopách vtisknutých do všech věcí sledoval všude Miláčka. Ze všech věcí si utvářel žebřík, po němž by vystupoval k dosažení toho, který je všecek žádoucí. V zanícení okoušel totiž v jednotlivých tvorech jako v potůčcích oné pramenné dobroty neslýchanou vroucnost.“¹⁸⁷

Přesto, jak už se ukázalo v kázání ptáčkům, skrz tradici prosvítá Františkův intimní vztah se stvořením. František je výjimečným svým otevřeným vyjadřováním lásky a respektu ke zvířatům. František se na rozdíl od Augustina a jiných neobává, že by kvůli kráse stvoření opustil jeho Tvůrce, ale plně se stvoření poddává.

185 SORRELL, St. Francis, 135

186 SORRELL, St. Francis, 138-139

187 Františkánské prameny, 386

Tak jednou Františkovi rybář nabídl lína. „Ten ho s radostí a ochotně vzal, začal mu říkat bratře, vrátil ho do vody vedle loďky a začal nadšeně chválit jméno Páně.“¹⁸⁸ Stejně tak, prožíval František radost „skrze bažanta.“¹⁸⁹ Nejlépe pak Františkův stav při kontaktu se zvířetem vykresluje příběh s ptáčkem, který se mu schoulil v dlaních jako v hnízdě a nechtěl odletět. „Tu pozdvihl světec oči k nebi a modlil se. Když se po chvíli soustředění jako z jiného světa vrátil k sobě, něžně ptáčkově přikázal, aby se beze strachu vrátil do dřívější svobody.“¹⁹⁰

To, co je na Františkovi nejoriginálnější je jeho absolutní otevřenost světu, František je v přímém kontaktu se stvořením a skrze ně prožívá radost. Kontemplací jednoty stvoření a Stvořitele pak vstupuje do stavu mystické transcendence.¹⁹¹

2.4 Pojetí přírody ve Františkových spisech

Spisy, které považujeme za Františkovy, můžeme rozdělit do skupin podle jejich formy na řehole, listy, modlitby a chvály.

2.4.1 Řehole

Mezi řeholemi jen *Nepotvrzená řehole* (1221) mluví o pravidle vztahujícím se k přírodě. V 15. kapitole nacházíme příkaz bratřím, který zakazuje vlastnit zvíře.

„[A]by nijak ani u sebe, ani u nikoho jiného, ani žádným jiným způsobem nechovali žádné zvíře. Ani ať jim není dovoleno jezdit na koni, ledaže by k tomu byli donuceni nemocí nebo to bylo opravdu nutné.“¹⁹²

188 ŠTIVAR, Legendy, 106

189 Františkánské prameny, 264

190 Ibidem

191 SORRELL, St. Francis, 155

192 ŠTIVAR, František z Assisi, 37

Zdá se však, že tento příkaz souvisí spíše s prvním bodem řehole o životě bez vlastnictví,¹⁹³ je rozšiřujícím příkazem vycházejícím z toho hlavního, který je charakteristický pro františkánský řád, život v naprosté chudobě.

Nepotvrzená řehole je nejstarší dochovanou řeholí navazující na první ústně schválenou „řeholi“ z roku 1210. Přesné znění první „řehole“ není známo, ze starších textů lze však o způsobu života Františka a jeho společenství mnohé vyčíst.¹⁹⁴ Výskyt pravidla o držení zvířat, by tak mohl být ozvěnou Františkovy láskyplné snahy ochránit němé tváře. Toto pravidlo se v následující *Řeholi* (1223) již nevyskytuje.¹⁹⁵

2.4.2 Listy

Mezi listy, které František psal, se nacházejí pouze dva, které se jistým způsobem vztahují k přírodním skutečnostem.

List věřícím (1225-1226), který obsahuje výzvu: „všechno stvoření, které je na nebi, na zemi, v moři i v hlubinách, ať vzdává Bohu chválu, slávu, čest a dobrořečení...“¹⁹⁶, odkazuje na text ze Zjevení Janova vyzývající k oslavě Beránka božího¹⁹⁷ tedy Ježíše Krista.

Druhým je *List celému řádu* (1225-1226) pojednávající o eucharistii. František zde bratry prosí, aby tělu a krvi Pána Ježíše Krista, „ve kterém nachází pokoj a smíření se všemohoucím Bohem vše, co je na nebi i na zemi“¹⁹⁸, vyjadřovali veškerou úctu a všechnu čest. Text odkazuje na List Koloským.¹⁹⁹

193 ŠTIVAR, František z Assisi, 27

194 ŠTIVAR, František z Assisi, 26

195 ŠTIVAR, František z Assisi, 50

196 ŠTIVAR, František z Assisi, 100

197 Zj 5, 13

198 ŠTIVAR, František z Assisi, 104

199 Kol 1,19-20

Na konci listu sám sebe František označuje jako o nehodné a neužitečné stvoření.²⁰⁰

2.4.3 Modlitby a chvály

Další kategorií jsou Františkovy modlitby a chvály.

V chvalo zpěvu *Pozdravení ctností*, který je oslavou ctností (moudrost, prostota, chudoba, pokora, láska, poslušnost) přisuzovaných Panně Marie a náležících každé svaté duši, František klade největší důraz na poslušnost.²⁰¹

„Svatá poslušnost potírá všechnu tělesnou a žádostivou vlastní vůli a drží své tělo umrtvené k poslušnosti ducha a k poslušnosti svého bratra, a [kdo ji má], je poddán a podřízen všem lidem, kteří jsou na světě, a dokonce nejen lidem, ale také všem zvířatům a šelmám, aby s ním mohli dělat, cokoliv budou chtít, nakolik jim to bude shůry dáno od Pána.“²⁰²

Tady se vyjevuje Františkovo všezahrnující bratrství, do kterého patří nejen lidé ale i zvířata, není však neodůvodněné, ale vyplývá z víry. Podřízenost vůči všem tvorům je pro Františka vyjádřením naprostého odevzdání se Bohu, svatou poslušností, která je přiznáním nejvyšší důvěry vůči Bohu.

Povzbuzení k chválám Božím (1213-1223) je chvalo zpěv sestavený z jednotlivých veršů žalmů z Písma a z liturgie. Verš osmý „Toto je den, který učinil Pán, jásejme a radujme se v něm“²⁰³ je jádrem celé modlitby. Udává důvod, proč chválit Boha. František do své výzvy ke chválám zahrnuje celé stvoření. Zvláštní prostor zde dostávají přírodní skutečnosti. „Chvalte ho, nebesa i země.“²⁰⁴ Chvalte, všechny řeky, Pána. ... Všechna stvoření, dobrořečte Pánu. Všechno nebeské ptactvo, chval Pána.“²⁰⁵

200 ŠTIVAR, František z Assisi, 108

201 ŠTIVAR, František z Assisi, 118

202 Ibidem

203 ŠTIVAR, František z Assisi, 121

204 Žl 69,35

205 ŠTIVAR, František z Assisi, 122

Chvály ke svaté hodině (cca 1224-1226) jsou modlitební přípravou na modlitbu církevních hodin (breviáře). Modlitba je vystavena jako responsoriální žalm, za každým veršem tak následuje odpověď sboru: „[ch]valme a vyvyšujme ho na věky“. František zde používá oblíbenou pasáž z Žalmu 69 a ze Zjevení Janova. „Ať ho, slavného, chválí nebesa i země.²⁰⁶ ... A všechno tvorstvo na nebi, na zemi, pod zemí a moře i vše, co je v něm.²⁰⁷“²⁰⁸

Parafráze na Otčenáš (?) je modlitba Páně rozšířená o Františkův komentář. Hned oslovení na začátku modlitby „Ó nejsvětější Otče náš“²⁰⁹ je rozvinuto slovy: „Stvořiteli, Vykupiteli, Utěšiteli a Spasiteli náš“²¹⁰. Tedy na prvním místě je Stvořitel. Přímá zmínka o božím tvorstvu či rostlinstvu v modlitbě není, přesto výklad pátého verše „Buď vůle tvá, jako v nebi tak, i na zemi“²¹¹ udává mřížku, skrz kterou František pohlíží na svět. Tento verš vykládá pomocí dvojpříkázání²¹² lásky vycházejícího z příkazu lásky k Bohu a lásky k bližnímu.²¹³

Láska k Bohu celou svou myslí podle Františka znamená směřování všech svých úmyslů k Bohu a hledání jeho původu ve všem. A láska k bližním znamená snahu všechny přivést k lásce Boží, radování se z dobra druhých jako ze svého a soucit s těmi, kdo hřeší.²¹⁴

Oficium o utrpení Páně (1221-1223) je modlitební text připojující se k liturgickým hodinkám společným pro všechny kleriky. Skládá se z 15 žalmů z čehož pouze dva jsou vypůjčené ze žaltáře, ostatní žalmy jsou složené a

206 Žl 69,35

207 Zj 5,13

208 ŠTIVAR, František z Assisi, 140

209 ŠTIVAR, František z Assisi, 115

210 ŠTIVAR, František z Assisi, 115

211 ŠTIVAR, František z Assisi, 116

212 Mk 28, 31-32

213 ŠTIVAR, František z Assisi, 115

214 ŠTIVAR, František z Assisi, 116

doplněné o úryvky z Písma a z liturgie.²¹⁵ Co se týče božího stvoření, třikrát se zde objevuje část Žalmu 96, 11-12 „Radujte se nebesa, zajásej, země, zahuč, moře a vše, co je naplňuje, zaplesej, pole i vše, co je na něm.“²¹⁶

Svět ve Františkových spisech je stvořený Bohem a všechno stvořené se k němu vztahuje. Stvoření František vybízí nejčastěji ke chválám, vycházejí tak z biblických textů. Všechno stvoření, ať již odkudkoliv, má chválit Pána. Oslavování Boha se stává posláním pro celý svět.

František svůj život cele odevzdává Bohu, absolutně se na něj spoléhá, on je pro něj tím, který vytváří jeho vztahy. Absolutní důvěra Bohu, poslušnost, jež pak vyřazuje až na nejnižší stupeň stvoření. Dokáže se snížit i pod zvířata, je-li to zapotřebí. František se tedy nevyvyšuje nad stvoření, ale ve víře v Boha se dokáže ponížít. Dokonce se ve své pokoře cítí být nehodným a neúčinným stvořením.

Úběžníkem celého Františkova života je víra v Ježíše Krista, Kristovskou obětí na kříži chápe František jako obětí smiřující si Boha a přinášející pokoj nejen pro lidi, ale pro veškerý svět. František zahrnuje do zvěsti o smíření a pokoji s Bohem úplně všechny a všechno.

Tak se pak výklad modlitby Otčenáš pojí s výkladem dvojpríkázání lásky. Františkova láska k Bohu, zaměřenost na něj a odevzdávání celé mysli jemu, mu mění jeho pohled na okolní svět. František hledá Boží půvab ve všem. Tím přiznává každému stvoření jedinečný význam, nic nemůže být opominutelné, každé stvoření má svůj božský potenciál, který je potřeba objevit. František považuje za svůj úkol všechny své bližní přivádět k lásce k Bohu.

Přímé Františkovo oslovení „bratře/sestro“, které nenáleží jen bližním lidského rodu, ale i všem živočichům, rostlinám, živlům a neživým věcem, se ve výše uvedených textech nevyskytuje. Přesto v jednom z Františkových

215 Františkánské prameny, 78

216 ŠTIVAR, František z Assisi, 137

„autentických“ textů toto oslovení významně figuruje. Jedná se o nejznámější Františkův text *Chvalozpěv stvoření*, který si pro svou jedinečnost zaslouží samostatnou kapitolu.

2.4.4 *Chvalozpěv stvoření*²¹⁷

Františkův nejznámější text nese název *Chvalozpěv stvoření* nebo též *Píseň bratra Slunce*. Pravděpodobně vznikl mezi léty 1224-1225 u sv. Damiana. Zapsaný je v italském umbrijském nářečí (*Cantico delle Creature*).²¹⁸ O existenci chvalozpěvu se zmiňují jak všichni Františkovi významní životopisci, tak i některé legendy.²¹⁹

2.4.4.1 Struktura

Stejně jako u jiných textů, František čerpal z Písma. Hlavní inspirací pro něj byly texty dobře známé, které používal i v jiných svých spisech, a to píseň Tří mládenců v ohnivě peci a Žalm 148. Podle těchto textů, které se užívaly v liturgii, František pak sestavuje strukturu chvalozpěvu.²²⁰

Při pohledu na stavbu chvalozpěvu, lze předpokládat, že text byl dopisován na několikrát. Jeho nejstarší část tvoří verše 1-9, následují verše 10-11 a naposledy připsané verše 12-14.²²¹

První verš začíná oslovením Boha a odkazuje na verše z knihy Zjevení. „Nejvyšší, všemohoucí, dobrý Pane, tobě patří chvála, sláva, čest a každé dobrořečení.“²²² František vyjadřuje Bohu absolutní úctu, a tak navazuje

217 Text chvalozpěvu viz. příloha

218 ŠTIVAR, František z Assisi, 144

219 Ibidem

220 SORRELL, St. Francis, 164

221 WEAVER, Brothers and sisters, 263

222 ŠTIVAR, František z Assisi, 144

druhým veršem „Náleží jen tobě, Nejvyšší, a žádný člověk není hoden vyslovit tvé jméno.“

„Bud' pochválen, můj Pane, spolu se vším svým stvořením,“ do chvály Boha František zahrnuje chválu stvoření, jehož zástupci jsou „bratr Slunce“, „sestra Luna“ (společně s hvězdami), „bratr vítr“, „sestra voda“, „bratr oheň“ a „sestra matka Země“. Jedná se tedy o čtyři živly a dvě vesmírná tělesa. Když dáme dohromady dílo jejich působení, dostaneme celý obraz světa, tedy jejich chválou František zahrnuje celé stvoření.

František začíná chválou Boha s „bratrem Sluncem“, který je nám dnem a skrze něhož dostáváme světlo. Následuje chvála „za sestru Lunu“, kde je společně s hvězdami vyzdvihována její krása.

Přidávají se chvály „za bratra vítr“ společně se vzduchem, oblaky, oblohou a počasím, které zajišťuje obživu, a „za sestru vodu“, u které je vyzdvihována její užitečnost, pokora, vzácnost a čistota.

Poslední dvojici tvoří „bratr oheň“ a „sestra, matka Země“. U „bratra Ohně“ je stejně jako u „sestry Luny“ vyzdvihována jeho krása, ale také jeho veselost, síla a moc. „Sestra matka Země“ je popisována jako pečovatelka a živitelka.

Chvalozpěv ve verších 10-11 přesouvá svou pozornost k lidem, jmenovitě k odpouštějícím pro boží lásku a snášejícím křehkost a utrpení pokojně. Ti pak, jak dodává jedenáctý verš, „budou korunováni“. Tyto verše měly být přidány podle příběhu z knihy *Zrcadlo dokonalosti*, která vypráví, že je František připisal, kvůli usmíření biskupa a assiského starosty.²²³

Poslední verše František dopsal ve svém posledním čase. Světec zde chválí Boha „za smrt těla“, která je pro člověka nevyhnutelná a želá těm, „kdo zemřou ve smrtelných hříších“ a blahorečí těm, „které [smrt] nalezne [ve shodě

223 ŠTIVAR, František z Assisi, 146

s] tvou nejsvětější vůlí, protože druhá smrt jim neublíží.²²⁴ Verše odkazují na část textu ze Zjevení²²⁵.

Závěrečný verš vyzívá ke chvále, dobrořečení, děkování a pokorné službě Pánu.

2.4.4.2 Možnosti výkladu chvalo zpěvu

Nejvíce diskutovanou částí chvalo zpěvu je překlad předložky „za“ vyskytující se prvně ve verši pátém. „Bud' pochválen, můj Pane, za sestru Lunu a za hvězdy, na nebi jsi je stvořil jasné, vzácné a krásné.“

Předložku „za“ (italské „per“), která se pak vyskytuje i v následujících verších, lze přeložit i jako „skrze“ nebo sedmým pádem, např. „sestrou Lunou“, „bratrem větrem“... Vezmeme-li v potaz druhou variantu, nastává zde posun ve významu, „sestra Luna“ a následující už nejsou chváleni jako „bratr Slunce“, ale František je vybízí, aby se i oni připojili ke chvále „Pána“.²²⁶

2.4.4.2.1 Výzva stvoření ke chvále

Varianta, která bere v potaz pouze předložku „skrze“, se soustředí přímo na stvoření a vybízí jej k oslavě Boha. Jednotlivý zástupci stvoření se pak stávají zprostředkovateli Boží chvály. Někteří za touto výzvou vidí panteistický přístup ke stvoření, ale jejich mínění je mylné. Františkova vize je jasně theocentrická, zaměřená na Boha.²²⁷ Samotná výzva stvoření ke chvále, jak se již ukázalo na kázání ptáčkům, je pak naprosto tradiční.

2.4.4.2.2 Chvála vyjadřující vděčnost

Varianta, která bere v potaz pouze předložkou „za“, vypovídá, že chvalo zpěv je děkovnou a oslavnou modlitbou božího stvoření tohoto světa. Chvalo zpěv je pak určen lidstvu, aby společně s ním chválilo Boha za krásné,

224 Ibidem

225 Zj 2,11; 20,6

226 ŠTIVAR, František z Assisi, 145

227 FRENCH, Francis, 671

dobré a užitečné stvoření. Pro tuto variantu svědčí umbrijský dialekt v jakém je chvalozpěv napsán. Zatímco ostatní Františkovy texty jsou převážně v latině, zde František používá jazyka svého kraje, aby jím více oslovil ty, kterým je chvalozpěv určen.²²⁸ Použitím dialektu se stává Františkův chvalozpěv více přístupným, naléhavějším a intimnějším pro ostatní.

Samotný chvalozpěv není po obsahové stránce nijak inovativním, o to důležitější je pak jeho forma, která připomíná francouzské trubadúrské písně, oslavující krásu přírody.²²⁹ Zdá se, že František se snaží stylem chvalozpěvu zaujmout, a to ne přírodu, ale lidi.

Chvalozpěv může vyznívat dokonce jako obvinění společnosti za nedocení přírody a za nevděčné přehlížení darů, kterými ji příroda obdarovává. Toto pojetí se opírá o formu pasivního imperativu „Buď pochválen! (Laudato si)“, který František na rozdíl od aktivního imperativu, k vybízení ke chválám obvykle nepoužívá.²³⁰

2.4.4.2.3 Chvalozpěv jako šifra

Šestice bratrů a sester z nejstarší části písně je popsána svým dílem veskrze pozitivně. Výstavba, ve které se střídá oslovení bratr/sestra, může vyvolat dojem párů (muže a ženy), které k sobě patří. Tak se luna stává partnerkou slunce, voda větru a země ohně. Některé výklady chvalozpěvu vidí za touto šesticí spíše než zástupce veškerého stvoření, zástupce šesti základních určujících duchovních skutečností Františkova života. A to mezi mužskými představiteli osoby Trojice a mezi ženskými představitelkami Pannu Marii, křest a církev. Tedy za „bratrem Sluncem“ se pak skrývá samotný Otec, za „bratrem větrem“ Duch Svatý a za „bratrem ohněm“ Ježíš Kristus. „Sestra

228 SORRELL, St. Francis, 193

229 FRENCH, Francis, 671

230 SORRELL, St. Francis, 192

Luna“ pak představuje Pannu Marii, „sestra voda“ křest a „sestra, matka Země“ církve.²³¹

Pro ztotožňování „bratra Slunce“ mluví označení ‚pane‘ (italsky *mesore*²³²), kterým je na začátku chvalo zpěvu osloven „Nejvyšší“. Pojetí Ducha Svatého jako větru, který „vane kudy chce“²³³ je pevně zakotvené v křesťanské tradici a tudíž běžné i pro Františkův věk. Přirovnání Ježíše Krista k ohni také nebylo ničím neobvyklým pro dobu, ve které František žil, najdeme jej např. ve spisech papeže Inocence III..²³⁴ Stejně tak Luna je starým symbolem pro Pannu Marii, která je obklopena hvězdami tedy anděly, a voda je znamením pro očistu a obmytí se od hříchu. Konečně země dostává od Františka nejen oslovení ‚sestra‘, ale i ‚matka‘. Matka církve, která stejně jako země je živitelkou všech věřících.²³⁵

2.4.4.3 Význam chvalo zpěvu

Ať už si osvojíme kteroukoliv variantu výkladu, základní význam chvalo zpěvu zůstává stejný, a to, že je hlubokým uznáním pozitivního významu stvoření. Dokazuje, že František byl jasně přesvědčen o jeho dobrotě.

V chvalo zpěvu se pojí Františkova trubadúrská smyslovost pro krásu přírody, vděčnost poustevníka za dary potřebné k žití a kazatelský zápal chválit či vybízet ke chvále Boha celé stvoření.

Františkovo bratrské a sesterské oslovování propojuje síť vztahů mezi veškerým stvořením. František jím nejen vyjadřuje svoji úctu ke každému tvoru, ať již živému či neživému, ale navazuje s ním přímo vztah. Vztah, který není vztahem Já-ono, ale je vztahem Já-Ty.²³⁶

231 WEAVER, Brothers and sisters, 263

232 SORRELL, St. Francis, 160-161

233 Jn 3,8 CEP

234 WEAVER, Brothers and sisters, 265

235 Ibidem

236 SORRELL, St. Francis, 213

Závěr

František byl více prostým mužem, než velkým myslitelem, a tak žádnou ucelenou koncepci pojetí přírody po sobě nezanechal. Zdá se však, že právě prostý přístup k životu přispěl ke vzniku jeho pevné pozitivní vazby ke stvoření. Tím, že se František vzdal veškerého majetku a odevzdal se Bohu, přiblížil se ještě více světu. Svým asketickým způsobem života se mu nevzdaloval, ale byl nucen více se s ním sžít, pochopit jej. Stejně jako kdysi egyptští poustevníci.

František však nebyl jen poustevníkem, ale i kazatelem, služebníkem Božím, který je neustále v pohybu a zvěstuje evangelium každému, kdo je ochoten naslouchat.

Dva způsoby života, poustevnický a kazatelský, se pak projevují v kázání ptáčkům, kde se setkává Františkova citlivost pro stvoření s apoštolským ideálem zvěstování evangelia všem.

Radost, laskavost, soucit, něha, péče a starost, to jsou Františkovy způsoby vztahování se k přírodě, které najdeme napříč františkánskými spisy.

V životopisech je František vykreslen jako světec, kterému byla dána, díky víře v Boží vtělení, moc nad veškerým stvořením. František tak vystupuje jako učitel stvoření, který znovu nastoluje ztracený ráj na zemi. Přesto Františkův vztah k přírodě není nijak vladařský. František je spíše poutníkem, který se snaží držet svoje kroky v Božích stopách. Ty stopy jsou pro něj často obtisknuté v kráse a dobrotě přírody. František je tak „stopařem Boží krásy“ nebo též „Boží lásky“ ve světě.

Jeho cesta by se dala nazvat „nekonečnou cestou tam a zase zpátky“. Cestou od světa k Bohu a od Boha ke světu. František se tak stává přírodním mystikem, který s vidinou Boha, nahlíží na svět jako na dobré Boží stvoření a v zakoušení světa, se navrácí k Bohu.

Nejvýznamnějším Františkovým textem je *Chvalo zpěv stvoření*, ve kterém se pojí Františkova trubadúrská smyslovost pro krásu přírody, vděčnost poustevníka za dary potřebné k žití a kazatelský zápal chválit či vybízet ke chvále Boha celé stvoření. František v něm nastoluje mezi člověkem a stvořením vztah naprosto originální, a to vztah bratrský a sesterský, rodinný, který říká, že k sobě všichni v dobrém patříme z milosti toho, který nás stvořil.

Seznam literatury

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 13. vyd., (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblické společnost, 2007, 1387 s. ISBN 9788087287927.

FAURE, Philippe. Paysages naturels et manifestations spirituelles dans l'Occident médiéval. *Caietele Echinox*[online]. 2014, **27**: 139-148 [cit. 2015-12-17]. ISSN 1582960X. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=hus&an=100032794&scope=site>

Františkánské prameny. 1. vyd. Řím: Velehrad, 1982, 978 s. ISBN 000077332.

FRENCH, W. Francis of Assisi (ca. 1181–1226). Oxford University Press, 2010. ISBN: 9780199754670.

KÁBRT, Jan. *Latinsko-český slovník.* Praha: LEDA, 2000. ISBN 80-85927-82-9.

Kvítky slavného pána svatého Františka a jeho bratří. Ve Vyškově na Moravě: Frant. Obzina, 1942. Vinice Páně, sv. 28.

LAWRENCE, C. *Dějiny středověkého mnišství.* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, 328 s. ISBN 80-85959-88-7.

LE GOFF, Jacques. *Svatý František z Assisi.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004, 187 s., [8] s. barev. obr. příl. Kulturní historie. ISBN 80-7021-651-4.

POSPÍŠILOVÁ, Ludmila, Institut františkánských studií, Život sv. Františka [online]. [cit. 2015-12-17]. Dostupné z: <http://frantiskanstvi.cz/zivotopis.htm>

ŘÍČAN, Rudolf a Amedeo MOLNÁR. *Dvanáct století církevních dějin: skriptum pro studijní účely Komenského evangelické bohoslovecké fakulty*. 1., souborné vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1973, 501 s.

SHORT, William J. *Chudoba a radost: františkánská tradice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 152 s. Dějiny křesťanských spiritualit. ISBN 80-7192-779-1.

SORRELL, Roger D. *St. Francis of Assisi and Nature: Tradition and Innovation in Western Christian Attitudes toward the Environment*. 1. Oxford: Oxford University Press, 1988. ISBN 0-19-505322-2.

ŠTIVAR, Bonaventura J (ed.). *Františkánské prameny. František z Assisi, Klára z Assisi*. Vyd. 1. Velehrad: Ottobre 12, 2001, 214 s. ISBN 80-86528-02-2.

ŠTIVAR, Bonaventura J (ed.). *Františkánské prameny. Legendy o sv. Františkovi*. Vyd. 1. Velehrad: Ottobre 12, 2003, 343 s. ISBN 80-86528-03-0.

UNDERHILL, Evelyn. *Podstata mystiky: a jiné eseje*. Vyd. 1. Praha: Dybbuk, 2008, 172 s. ISBN 978-80-86862-62-0.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství*. Vyd. 1. Praha: Benediktinské arcidiákonství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově, 2006, 348 s. Pietas benedictina. ISBN 80-86882-02-0.

WEAVER, Mark. THREE PAIRS OF BROTHERS AND SISTERS IN FRANCIS'S CANTICLE OF THE CREATURES. *Miscellanea Francescana* [online]. 2008, **108**(1/2): 260-271 [cit. 2015-12-17]. ISSN

0026587X. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=32815942&scope=site>

Přílohy

Chvalozpěv stvoření

Text Chvalozpěvu stvoření

¹Nejvyšší všemohoucí dobrý Pane,

tobě patří chvála, sláva, čest a každé dobrořečení.

²Náleží jen tobě, Nejvyšší,

a žádný člověk není hoden vyslovit tvé jméno.

³Buď pochválen, můj Pane, spolu se vším svým stvořením,

Především s panem bratrem Sluncem,

jenž je dnem a skrze něhož nám dáváš světlo.

⁴A on je krásný a září velikým jasem;

tvým, Nejvyšší, je obrazem.

⁵Buď pochválen, můj Pane, za sestru Lunu a za hvězdy,

na nebi jsi je stvořil jasné, vzácné a krásné.

⁶Buď pochválen, můj Pane, za bratra vítr,

za vzduch a oblaka, za jasnou oblohu a každé počasí,

jímž dáváš svým tvorům obživu.

⁷Buď pochválen, můj Pane, za sestru vodu,

která je moc užitečná, pokorná, vzácná a čistá.

⁸Buď pochválen, můj Pane, za bratra oheň,

kterým osvětluješ noc,

a on je krásný, veselý, silný a mocný.

⁹Buď pochválen, můj Pane, za naši sestru, matku Zemi,

která nás živí a stará se o nás

a vydává rozličné plody s pestrými květy a bylinami.

¹⁰Buď pochválen, můj Pane, za ty, kdo odpouštějí pro tvou lásku

a snášejí křehkost a trápení.

¹¹Blaze těm, kdo to snášejí pokojně,

neboť tebou, Nejvyšší, budou korunováni.

¹²Buď pochválen, můj Pane, za sestru smrt těla,
který žádný živý člověk nemůže uniknout.

¹³Běda těm, kdo zemřou ve smrtelných hříších;
blaze těm, které nalezne [ve shodě] s tou nejsvětější vůlí,
protože druhá smrt jim neublíží.

¹⁴Chvalte mého Pána a dobrořečte mu,
děkujte mu a služte mu s velkou pokorou.^{“237}

237 ŠTIVAR, František z Assisi, 145-146